

Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки управління і права

Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу

Кваліфікаційна робота бакалавра

**На тему: «Інфраструктура товарного ринку підприємства:
функціонування та розвиток (на матеріалах ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»)»**

Виконала: здобувач першого рівня
вищої освіти, групи 5ЕП

Спеціальності 076 «Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність»

Бабанська Я.В.

Керівник: Чичуліна К.В.

Рецензент: Глушко А.Д.

Полтава – 2024 р.

Консультанти:

з кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
(охорона праці)

____ . ____ . 2024 р. _____ К.В. Чичуліна

Здобувач ____ . ____ . 2024 р. _____ Я.В. Бабанська

Керівник роботи ____ . ____ . 2024 р. _____ К.В. Чичуліна

Нормоконтроль ____ . ____ . 2024 р. _____ К.В. Чичуліна

Допустити до захисту

Завідувачка кафедри ____ . ____ . 2024 р. _____ М.Б. Чижевська

РЕФЕРАТ

Бабанська Я.В. Інфраструктура товарного ринку підприємства: функціонування та розвиток (на матеріалах ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»). Кваліфікаційна робота бакалавра на здобуття першого рівня вищої освіти зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2024.

Робота містить 92 сторінок, 11 таблиць, 17 рисунків, 81 найменувань використаної літератури, 5 додатки.

Об'єктом дослідження роботи є товарна інфраструктура ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ».

Предметом дослідження є господарська діяльність товариства, його товарна інфраструктура та інфраструктурне забезпечення.

Метою даної дипломної роботи є дослідження теоретичних і методологічних підходів до розвитку інфраструктури та оцінка стану, особливостей функціонування та доступності об'єктів інфраструктури в сільських районах України як області їх соціально-економічного розвитку. У дипломній роботі розглянуті складові ринкової інфраструктури в Україні, визначені умови і чинники, які впливають на її удосконалення, а також проблеми та перспективи її подальшого розвитку. Відповідно до мети було визначено наступні завдання: охарактеризувати сутність ринкової; дати характеристику видам ринкової інфраструктури та їх впливу на функціонування підприємств; дослідити сутність розвитку підприємств, охарактеризувати його концепції, форми і моделі; визначити основні елементи формування потенціалу інфраструктурного забезпечення; розробити пропозиції щодо поетапного налагодження елементів інфраструктурного забезпечення підприємництва в регіоні.

У процесі дослідження були використані методи аналізу, синтезу, систематизації, узагальнення практичного досвіду ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ».

Ключові слова: товарна інфраструктура, інфраструктурне забезпечення, товариство, сільське господарство.

ABSTRACT

Babanska Ya. The infrastructure of the commodity market of the enterprise: functioning and development (based on the materials of TAVAAGROINVEST LLC). Bachelor's qualification work for obtaining the first level of higher education in the specialty 076 "Entrepreneurship, trade and stock market activities". National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic», 2024.

The work contains 92 pages, 11 tables, 17 figures, 81 titles of the used literature, 5 appendices.

The object of research is the commodity infrastructure of TAVAAGROINVEST LLC.

The subject of the study is the economic activity of the company, its commodity infrastructure and infrastructure support.

The purpose of this thesis is to research theoretical and methodological approaches to infrastructure development and to assess the state, features of functioning and accessibility of infrastructure facilities in rural areas of Ukraine as an area of their socio-economic development. The thesis examines the components of the market infrastructure in Ukraine, determines the conditions and factors that influence its improvement, as well as problems and prospects for its further development.

In accordance with the goal, the following tasks were defined: to characterize the essence of the market; describe the types of market infrastructure and their impact on the functioning of enterprises; to investigate the essence of enterprise development, to characterize its concepts, forms and models; to determine the main elements of the formation of infrastructure provision potential; to develop proposals for the step-by-step adjustment of elements of infrastructure support for entrepreneurship in the region.

The methods of analysis and synthesis, systematization and generalization of scientific sources and practical experience based on TAVAAGROINVEST LLC were used in the research process.

Keywords: commodity infrastructure, infrastructural support, society, agriculture.

ЗМІСТ

Вступ.....	8
Розділ 1. Товарний ринок та ринкова інфраструктура: сутність, види та взаємозв'язок.....	10
1.1. Ринок, структура та класифікація товарних ринків: основні функції та особливості.....	10
1.2. Ринкова інфраструктура: сутність, види, функції та механізм її регулювання.....	19
1.3. Методичні основи оцінювання стану, розвитку інфраструктури товарного ринку та його інфраструктурне забезпечення	33
Розділ 2. Організаційно-економічна характеристика ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ».....	37
2.1 Проблеми та перспективи розвитку аграрного сектору в Україні.....	37
2.2 Організаційно-правові засади товариства.....	40
2.3 Аналіз економічних та фінансових показників діяльності товариства...47	
2.4 Організація охорони праці товариства.....	51
Розділ 3. Діагностика інфраструктурного забезпечення ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ».....	45
3.1 Інфраструктурне забезпечення підприємницької діяльності в розрізі сільського господарства.....	53
3.2 Формування системи інфраструктурного забезпечення ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» та шляхів її оптимізації.....	64
Висновки та пропозиції.....	74
Глосарій.....	78
Список використаних джерел.....	84
Додаток А. Економічні та фінансові показники діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки.....	92
Додаток Б. Фінансова та статистична звітність підприємства за 2020 рік.....	111
Додаток В. Фінансова та статистична звітність підприємства за 2021 рік.....	118
Додаток Г. Фінансова та статистична звітність підприємства за 2022 рік.....	125
Додаток Д. Ілюстративний матеріал.....	132

ВСТУП

В ринкових умовах ефективність функціонування підприємств значною мірою визначається роботою інфраструктури товарного ринку і формуванням оптимальної поведінки на товарному ринку підприємств, зокрема щодо вибору видів транспорту, постачальників, посередників, формування системи розподілу продукції.

Можливість визначення правильної поведінки на товарному ринку залежить від наявних знань щодо особливостей діяльності різновидів кожного з елементів інфраструктури товарного ринку, можливих варіантів умов угод з ними, теоретичних основ діяльності сучасних елементів інфраструктури товарного ринку тощо. З цих позицій, у теоретичній частині дипломної роботи викладено понятійний апарат інфраструктури товарного ринку та теоретико-методологічні основи діяльності кожного з її елементів.

Метою даної дипломної роботи є дослідження теоретичних і методологічних підходів до розвитку інфраструктури та оцінка стану, особливостей функціонування та доступності об'єктів інфраструктури в сільських районах України як області їх соціально-економічного розвитку. У дипломній роботі розглянуті складові ринкової інфраструктури в Україні, визначені умови і чинники, які впливають на її удосконалення, а також проблеми та перспективи її подальшого розвитку.

Відповідно до мети було визначено наступні завдання: охарактеризувати сутність ринкової ; дати характеристику видам ринкової інфраструктури та їх впливу на функціонування підприємств; дослідити сутність розвитку підприємств, охарактеризувати його концепції, форми і моделі; визначити основні елементи формування адаптаційного потенціалу інфраструктурного забезпечення та підтримки розвитку підприємництва; проаналізувати компоненти інформаційної бази аналізу стану та перспектив розвитку адаптаційного потенціалу підприємництва; розробити пропозиції щодо поетапного налагодження елементів інфраструктурного забезпечення підприємництва в регіоні.

У процесі дослідження були використані методи аналізу та синтезу, систематизації та узагальнення наукових джерел та практичного досвіду на базі ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ».

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох основних розділів, висновків, глосарію, списку використаної літератури та додатків.

В процесі виконання дипломної роботи її мета була досягнута, одержані результати знайшли відображення у висновках та обґрунтованих нами пропозиціях.

РОЗДІЛ 1

ТОВАРНИЙ РИНОК ТА РИНКОВА ІНФРАСТРУКТУРА: СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК

1.1. Ринок, структура та класифікація товарних ринків: основні функції та особливості

Для визначення сутності товарного ринку розглянемо основні маркетингові поняття, які до нього належать: це нужда, потреба, попит, товар, обмін, угода.

Нужда – це почуття, що виникає у людини при гострій, життєво необхідній нестачі чого-небудь. Розрізняють нужду фізичну (в одязі, їжі, безпеці, сні), соціальну (в духовній близькості, впливовості, взаєморозумінні) і особистісну (в знаннях, самовираженні). Вона завжди об'єктивна, і людина прагне задовольнити різними шляхами.

Потреба – це нужда, підкріплена певним соціально- культурним рівнем людини.

Потреби суспільства у товарній продукції поділяються на:

- потреби, пов'язані з певними зобов'язаннями кожної людини в родині, особистому житті;
- потреби, продиктовані суспільними умовами проживання людей, що передбачають підпорядкування законам, підзаконним актам і прийнятим правилам гуртожитку;
- потреби, що виникають унаслідок спілкування і діяльності в малих соціальних групах (наприклад, компанії друзів);
- потреби, що виникають унаслідок включення людей у діяльність великих колективів (завод, фірма, майстерня, цех, бригада, робоча ділянка) і невиробничих (театр, спортивна організація, наукова і конструкторська установа, кафедра, профспілка, мерія та ін.).

Людські потреби безмежні, і чим більше людина має, тим більше вона бажає. Але ресурси для задоволення потреб обмежені, тому із всього різноманіття товарів людина вибирає лише ті, які найбільшою мірою

задовольняють її потреби у межах фінансових можливостей. З цією проблемою пов'язана категорія попиту.

Попит (запит) – це потреба, підкріплена платоспроможністю споживача.

Товар – це все те, що пропонується на ринку з метою задоволення попиту. Товар може мати як матеріальну (определену), так і нематеріальну (послуги) форму.

Обмін – це акт отримання бажаного об'єкту від будь-кого з пропозицією чого-небудь на заміну. Обмінним продуктом можуть бути гроші, речі, продукти або послуги. Обмін – категорія маркетингу як науки, тобто теоретична. Одиницею ж вимірювання або категорією маркетингу як практичної діяльності є угода.

Угода – добровільна згода двох або кількох осіб (економічних суб'єктів), що укладається на предмет виконання кожним із них обов'язків відносно інших учасників, зокрема щодо комерційного обміну цінностями між ними. Розрізняють грошові і бартерні угоди. Вони передбачають наявність кількох умов: не менше двох ціннісно значущих об'єктів, узгодження умов здійснення, часу та місця проведення.

Всі угоди укладаються на ринку. Ринок, який виник водночас з товарним виробництвом як його невід'ємний елемент, пройшов історично тривалий і складний шлях розвитку, органічно пов'язаний з еволюцією і поглибленням суспільного розподілу праці, спеціалізацією і господарською відокремленістю виробників. Тому поняття ринок можна розглядати як у вузькому, так і в широкому розумінні. У першому – це форма економічного обміну, тобто будь-яка впорядкована структура, що забезпечує нормальну взаємодію суб'єктів ринкових відносин.

Часто під ринком розуміють сукупність наявних і потенційних виробників і споживачів товару. Однак для того, щоб здійснити акт купівлі-продажу товару, необхідно виготовити сировину, потім товар і доставити його до споживача. У багатьох випадках розрахунки за поставки здійснюються через банківську систему, окремі суб'єкти ринку збирають і надають інформацію, здійснюють комунікаційні послуги тощо.

Тому таке визначення «ринку» як економічної категорії не відображає систему відносин, які складаються у процесі виробництва, обміну, розподілу та споживання.

Сьогодні ринок виступає як сукупність фірм та організації співробітництва суб'єктів господарювання, він є складним механізмом виявлення й узгодження економічних інтересів. Тому у широкому розумінні «ринок» – це певний спосіб організації економічного життя, характерними ознаками якого є:

- самостійність учасників ринкового процесу;
  - комерційний характер їх взаємодії;
  - конкуренція між суб'єктами господарювання;
  - формування економічної пропозиції під впливом динаміки цін та конкурентної боротьби;
  - формування цін під впливом попиту та пропозиції.
- За економічним призначенням розрізняють такі види ринків:
- ринок праці;
  - ринок капіталів;
  - ринок товарів та послуг (товарний ринок);
  - ринок науково-технічних знань тощо.

Серед існуючих видів ринку маркетингологи приділяють особливу увагу вивченню та дослідженню товарного ринку.

Товарний ринок являє собою складну соціально-економічну категорію, сутність якої розкривається найбільш повно, якщо розглядати її у різних аспектах. По-перше, товарний ринок виступає як сфера товарного обміну. По-друге, являє собою господарську діяльність, систему організаційно-економічних дій, спрямованих на просування товару від виробника до споживача. Такі дії пов'язані, наприклад, із розвитком конкретного господарського механізму виробництва й реалізації товарів, форм та методів продажу, управлінським рішенням щодо збуту, проведенням реклами товарів, вивченням і формуванням попиту та пропозиції

Таким чином, товарний ринок – це сфера товарного обміну, де діють відносини щодо купівлі-продажу товарів та здійснюється конкретна господарська діяльність, пов'язана з реалізацією товарів.

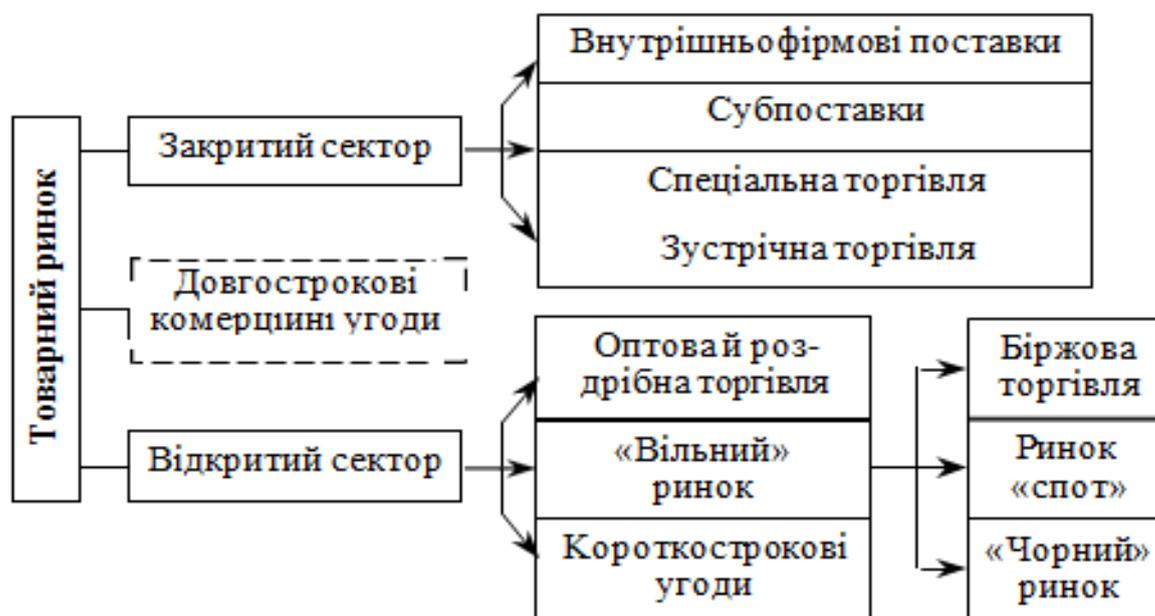

Рисунок 1.1 – Основні сектори й сегменти товарного ринку []

Сучасна економіка являє собою синтез великої кількості взаємодіючих товарних ринків. На рисунку 1.2 наведено їх класифікацію за різними структурними ознаками. Подібне розмежування ринків достатньо абстрактне, оскільки окремі види ринку не існують самостійно, всі вони пов'язані між собою та утворюють розгалужену ринкову систему, тобто кожний окремий вид ринку можна також класифікувати за іншими характеристиками відповідно до базової ознаки.

За товарно-галузевою ознакою товарний ринок можна класифікувати за такою схемою: ринок готових виробів, ринок сировини й напівфабрикатів, ринок послуг. Групи товарних ринків у подальшому можуть бути поділені до рівня ринку окремого товару (рис. 1.3). Крім того, товарний ринок – це узагальнене поняття, що характеризує систему ринків, втілених головним чином у ринки споживчих товарів і товарів виробничо-технічного призначення.

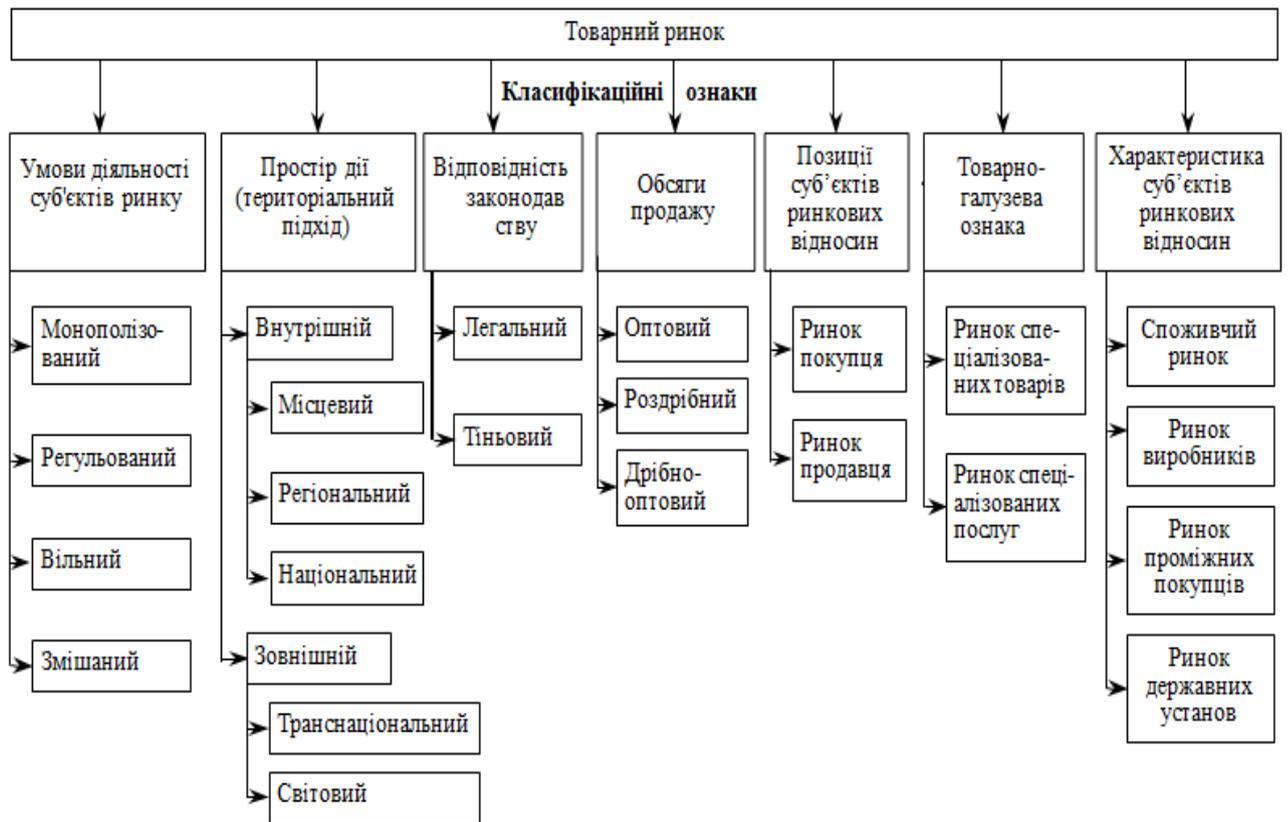

Рисунок 1.2 – Класифікація товарних ринків

Характер придбання і споживання товарів на цих ринках суттєво розрізняється за мотивами та способами.

Ринок товарів споживчого призначення містить у собі обіг:

- виробів короткочасного користування (продукти харчування, предмети особистої гігієни, косметика, миючі засоби та ін.);
- виробів тривалого користування (меблі, побутова техніка, автомобілі, оргтехніка, музичні інструменти, одяг та ін.);
- виробів, отриманих у результаті надання відповідних послуг (індивідуальне пошиття одягу або взуття, набір на комп'ютері і т.п).

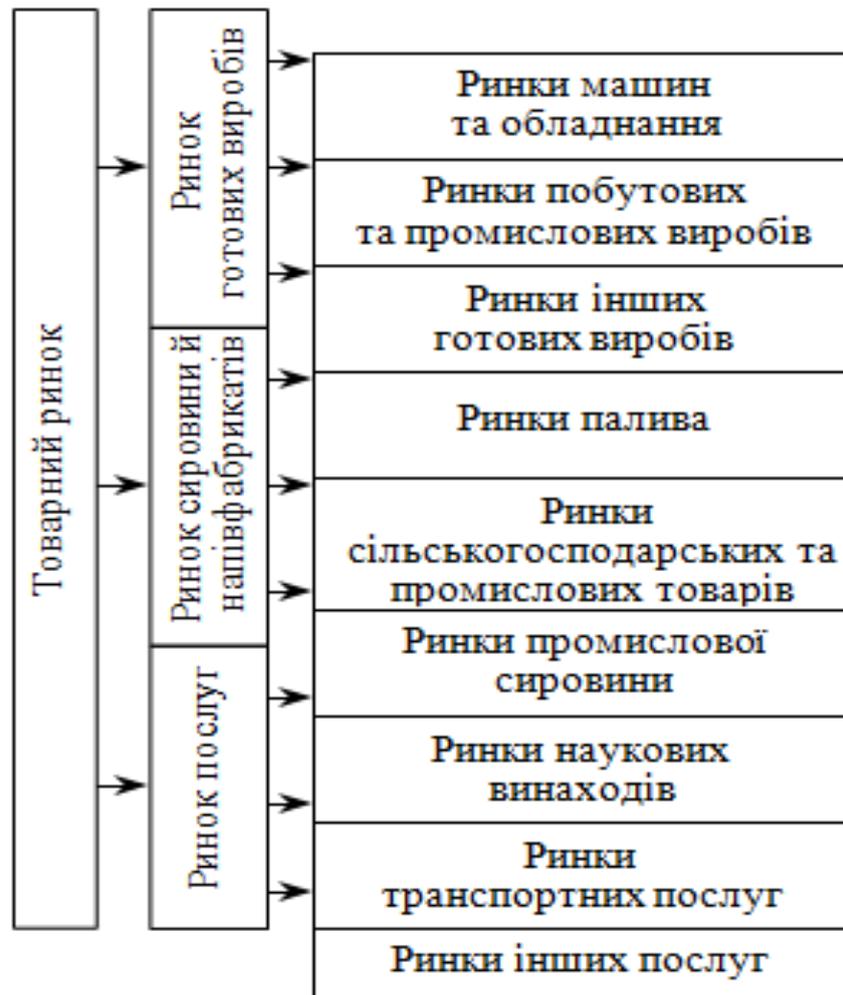

Рисунок 1.3 – Товарно-галузева класифікація товарного ринку

Для кожного окремого товарного ринку велике значення мають його учасники, що виконують певні функції. Субститутами товарного ринку є споживачі, виробники та інфраструктура ринку.

Споживачі – це фізичні та юридичні особи, які купують товари і отримують послуги для власного використання або подальшої переробки у процесі виробництва.

Виробники – це фізичні та юридичні особи, які виготовляють і поставляють товари на ринок з наступною передачею права власності на них споживачам.

Інфраструктура товарного ринку представлена сукупністю організацій, які мають різне спрямування діяльності і забезпечують ефективну взаємодію виробників та споживачів.

Сучасний товарний ринок виконує такі функції:

- інформативну, яка полягає у забезпеченні суб'єктів ринкової діяльності інформацією щодо рівня витрат, рентабельності виробництва та реалізації, якості та асортименту товарів та послуг;
- регулювальну, суть якої полягає у досягненні відповідності між попитом та пропозицією відповідно до цінових факторів;
- сануючу (економічного відбору), спрямовану на підвищення ефективності виробництва, удосконалення його структури та підтримку рентабельності економіки в цілому;
- соціальну, спрямовану на задоволення потреб людини: за її допомогою підвищується рівень життя населення.

У загальному вигляді товарний ринок дозволяє:

- стежити за змінами попиту і пристосовуватися до них;
- спонукати виробників до випуску нових, більш досконалих товарів;
- розширювати й удосконалювати комерційно-господарські зв'язки;
- раціонально спрямовувати товарний потік від виробника до споживача в достатньому обсязі, потрібному асортименті та у необхідний час;
- зберігати товарні запаси;
- надавати відповідні послуги.

Основними умовами функціонування товарного ринку є:

- матеріальна зацікавленість виробника в обслуговуванні попиту, основу якої становлять відносини власності на засоби виробництва і створений продукт та відповідальність за свої рішення, в тому числі матеріальна;
- наявність резервів виробничих потужностей і робочої сили, що дозволяє оперативно реагувати на зміни попиту;
- наявність інфраструктури ринкового господарства, тобто взаємопов'язаної системи організацій, які обслуговують потоки товарів, послуг, грошей, цінних паперів, робочої сили;
- наявність стійкого грошового обігу, що зумовлює формування сталого попиту на товари й послуги та створює стійку інвестиційну базу для виробника.

Функціонування будь-якого товарного ринку може бути охарактеризовано такими основними показниками:

– місткість товарного ринку, тобто максимально можливий обсяг реалізації товарів при даному рівні платоспроможного попиту, товарної пропозиції та роздрібних цін;

– динаміка розвитку окремих галузевих товарних ринків держави, що утворюють її єдиний товарний ринок;

– ступінь диверсифікованості товарного ринку, тобто ступінь охоплення різноманітними видами товарної продукції (за асортиментом і ціною) з урахуванням географічних, етнічних та платоспроможних особливостей населення країни;

– якість товару, що реалізується на ринку, тобто сукупність притаманних йому властивостей, відповідність екологічним нормам, вимогам до упаковки, маркування, забезпечення післяпродажного обслуговування тощо;

– конкурентоспроможність товарів на ринку, тобто спроможність продукції відповідати вимогам даного ринку на період, що розглядається.

Розвиток товарного ринку в Україні відбувається в складних умовах. Для нього характерні: відносно низький рівень культури ринкових відносин; недостатнє законодавчо-правове і нормативне забезпечення;

- нестабільна і недосконала система фінансово-кредитних відносин;
- схильність контрагентів до порушення взаємних зобов'язань;
- хронічні неплатежі;
- вплив кримінальних структур і ін.

У теперішній ситуації державне управління повинне вирішувати такі завдання, як створення відповідних умов для безперешкодного розвитку ринкових відносин, захист українських економічних інтересів на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Практика ринкової економіки показує, що товарний ринок має наступні переваги порівняно з іншими господарськими системами:

- поєднує інтереси продавців і споживачів природним образом, без усякого тиску на будь-яку із сторін;
- зацікавлює виробників у задоволенні потреб, що виражаються через попит;

- перешкоджає монополізації у виробництві і обігу товарів;
- звільняє економіку від товарного дефіциту;
- ефективніше розв'язує проблеми економіки (рівень життя, якість продукції, ефективність виробництва, раціональна структура споживання).

Сучасний товарний ринок – це категорія товарного виробництва, яке не обмежується рамками національної економіки, а в пошуках збуту власної продукції виходить за національні межі. Він характеризується оптимізацією використання важливих факторів виробництва, спрямованих на створення конкурентних засад у його розвитку. Загалом же товарний ринок є регулюючою основою конкурентоспроможності товарів, досягнення рівня міжнародних стандартів. Виходячи з цих особливостей, його можна трактувати як одну з найважливіших систем ринкової економіки, що забезпечує контакти продавців і покупців. Тут укладається величезна кількість контрактів, здійснюється безліч угод, об'єктом яких стають різні товари, виробничі і споживчі послуги.

Предметом ринкових відносин є взаємовигідні угоди, що їх самостійно і вільно укладають суб'єкти стосовно купівлі-продажу об'єктів ринку.

Різноманіття угод зумовлює наявність різних видів ринкових процесів. Під ринковим процесом розуміють сукупність дій з підготовки та здійснення актів купівлі-продажу товарів (робіт, послуг) та укладання ринкових угод.

Для кожного з видів ринку характерні конкретні види ринкових процесів. Так, на оптовому ринку провідним видом ринкового процесу є оптова торгівля, відповідно для роздрібного – роздрібна торгівля тощо.

Суттєве значення для характеристики ринкових процесів мають функціональне призначення та фізико-хімічні й конструктивні особливості об'єктів товарного ринку. Так, купівля-продаж товарів виробничо-технічного призначення значно відрізняється від купівлі-продажу споживчих товарів. Найпоширенішими видами ринкових процесів є оптова та роздрібна торгівля. Оптовою торгівлею називають продаж товарів з метою перероблення або подальшого перепродажу, здійснюваний великими партіями. Роздрібну торгівлю визначають як сферу підприємницької діяльності з продажу товарів чи послуг на

підставі усного або письмового договору купівлі-продажу безпосередньо кінцевим споживачам для особистого некомерційного використання.

Існують також й інші форми ринкових процесів.

Доволі відомими у світовій і вітчизняній практиці є бартер, що означає прямий обмін товарами або послугами.

Твори мистецтва, антикваріат, раритети, майно неплатоспроможних боржників тощо часто продають на аукціонах.

У торгівлі новими товарами неабиякого поширення набула ярмаркова торгівля, а також торгівля на ярмарках-виставах.

Продаж товарів масового виробництва – кількісно та якісно стандартизованих, взаємозамінних та транспортабельних – зазвичай здійснюють у формі біржової торгівлі. На ринку товарів виробничо-технічного призначення, які застосовують для виготовлення інших товарів і мають тривалий термін використання, поширеними є такі види ринкового процесу, як оренда та лізинг.

Розвиток інформаційних технологій і телефонних мереж, формування глобальної комп'ютерної мережі Інтернет сприяли появі й швидкому поширенню нових ринкових процесів, які дістали назву «електронна комерція».

1.2. Ринкова інфраструктура: сутність, види, функції та механізм її регулювання

Термін «інфраструктура» походить від лінгвістичного значення латинських слів «infra» - нижче і «structura» - будова. Воно запозичено з військового лексикону, в якому під час другої світової війни термін

«інфраструктура» використовували для визначення «сукупності будинків, споруд і комунікацій, необхідних для організації системи постачання збройних сил, зокрема, для товарів і передачі повідомлень» [8]. І лише десь в 50-х роках термін почали використовувати в економічній літературі.

Стосовно ринкової економіки, поняття «інфраструктура» вперше застотувала R.Jochimsen, визначивши її як суму матеріальних, інституційних

закладів та особистих умов, які надаються у розпорядження економічних суб'єктів і створюють умови для повної інтеграції та забезпечення максимального можливого рівня розвитку господарської діяльності [9; 15].

Із розвитком науки та нагромадженням практичного досвіду ведення бізнесу було встановлено: чим вищим є рівень розвитку інфраструктури, тим швидше і в більших розмірах надходять інвестиції у нього, має місце приплив робочої сили, прискорюється економічний розвиток, зростає рівень життя населення. І навпаки, чим нижче рівень розвитку інфраструктури, тим повільніше або з великими витратами розвивається виробництво, тим важче життя людей.

Закономірністю стала необхідність розвитку інфраструктури у нових регіонах: насамперед будується житло, дороги, комунікації та інше, тобто створюються елементи інфраструктури, а потім у регіоні споруджуються об'єкти основного виробництва. Інфраструктура, таким чином, стала засобом політики.

У сучасній економічній літературі існують різні трактування «ринкової інфраструктури». Її розглядають як комплекс галузей, підгалузей та сфер діяльності, головне завдання яких зводиться до доведення товарів від виробництва до споживачів; як каркас ринку, що є розгалуженою і взаємозалежною мережею підприємств і господарств для обслуговування процесів обміну і руху товару, а також як сукупність технічних засобів та устаткування, які забезпечують ринкові процеси.

Ринкова інфраструктура значно впливає на розвиток економіки завдяки підвищенню ефективності процесів товарного і грошового обігу та надання суб'єктам господарювання комплексу ринкових послуг, що створюють сприятливі умови для розвитку бізнесу.

Ринкова інфраструктура повинна бути пропорційна рівню розвитку виробництва на кожному етапі розвитку суспільства. Сучасна економіка вимагає наявності потужних промислових і торгово-складських комплексів, інформаційно-комерційних мереж, високоефективних засобів фінансово-кредитних розрахунків тощо. Особливо важливе значення ринкова

інфраструктура має для розміщення продуктивних сил та економічного розвитку регіонів.

Отже, ринкова інфраструктура (РІС) - це сукупність особливих інститутів, що виконують функції надання спеціалізованих послуг суб'єктам господарювання з метою створення для них нормальних умов для функціонування, найкращої реалізації їх інтересів та подальшої інтеграції у єдину економічну макросистему. Основною макроекономічною функцією РІС є підвищення ефективності капіталу, та, відповідно, ринкової економіки в цілому [68].

Формами (елементами) інфраструктури в сучасній ринковій економіці є:

- кредитна система і комерційні банки; емісійна система і емісійні банки;
- організаційно оформлене посередництво на товарних, сировинних, фондових і валютних біржах;
- аукціони, ярмарки та інші форми організованого позабіржового посередництва;
- система регулювання зайнятості населення і центри (державні й недержавні) сприяння зайнятості (біржі праці);
- інформаційні технології і засоби ділової комунікації;
- податкова система і податкові інспекції;
- системи страхування комерційного господарського ризику і страхові (державні і недержавні) компанії;
- спеціальні рекламні агентства, інформаційні агентства і засоби масової інформації;
- торгові палати, інші громадські та добровільні державно-громадські об'єднання ділових кіл;
- митна система;
- професійні спілки тих, хто працює за наймом;
- комерційно-виставочні комплекси;
- система вищої та середньої економічної освіти;
- консультативні (консалтингові) компанії;

- аудиторські компанії;
- громадські і державно-громадські фонди, створені з метою стимулювання ділової активності;
- спеціальні зони вільного підприємництва тощо.

Продуктом інфраструктури є посередницька послуга. Послуга - це особливий товар, що існує тільки в момент його виробництва. Роблячи різноманітні посередницькі послуги підприємствам і домашнім господарствам, суб'єкти інфраструктури виконують ряд важливих функцій, серед яких:

1. Доведення товару до безпосереднього споживача. Інститути інфраструктури допомагають товару знайти свого споживача. Важливо організувати виробництво продукції, але не менше важливо забезпечити її реалізацію. Спеціалізація на посередницьких операціях дозволяє скоротити час на реалізацію товару, зменшити витрати обертання, прискорити оборот фондів підприємства, у більшому ступені врахувати запити споживачів.

2. Забезпечення зворотного зв'язку між виробництвом і споживанням. Інфраструктура відчуває на собі вплив як виробника (пропозиція товару), так і споживача (попит на нього). Аналізуючи просування того або іншого товару на ринку, посередник може виявити тенденції, врахування яких дозволить краще орієнтувати виробництво на інтереси споживачів.

3. Перерозподіл ресурсів між різноманітними галузями і всередині них. Ця функція забезпечується як через переорієнтування на випуск нової продукції, так і через обслуговування ринку цінних паперів. Мінливий курс акцій призводить до переміщення капіталів з однієї галузі в іншу, підтримуючи тим самим визначений рівень пропорційності в розвитку економіки.

4. Акумуляція тимчасово вільних коштів, регулювання грошового обігу. Банківські заснування інфраструктури ринку, зайняті кредитним підприємництвом, здійснюють мобілізацію вільних коштів населення і підприємств. В результаті формується ринок грошей, розширюються інвестиційні можливості підприємств, пришвидшується товарообмін. Крім того, через зміну ставки банківського відсотка фінансово-кредитні установи можуть

впливати на структуру інвестицій, забезпечуючи їхній перерозподіл між галузями, пришвидшуючи або уповільнюючи темпи економічного росту.

У такий спосіб очевидно, що ринкова інфраструктура робить істотний вплив на функціонування економічної системи в цілому.

Для зручності аналізу згадані вище елементи ринкової інфраструктури поділяють на два види:

- 1) загальна ринкова інфраструктура;
- 2) спеціалізована ринкова інфраструктура.

При більш детальному розгляді елементи інфраструктури товарного ринку можна представити у вигляді схеми (рис. 1.4-1.5). Елементи інфраструктури товарного ринку складають широкий спектр різнопланових рівноправних організацій і систем, що представляють різні сфери економіки країни. Ринкові відносини вимагають дотримання пропорційності між становленням, розвитком товарного ринку та його інфраструктури, оскільки навіть часткова відсутність і порушення їх взаємозв'язку негативно позначається на комерційно-господарських зв'язках, діяльності конкретних суб'єктів товарного ринку.

Рисунок 1.4 – Елементи інфраструктури товарного ринку

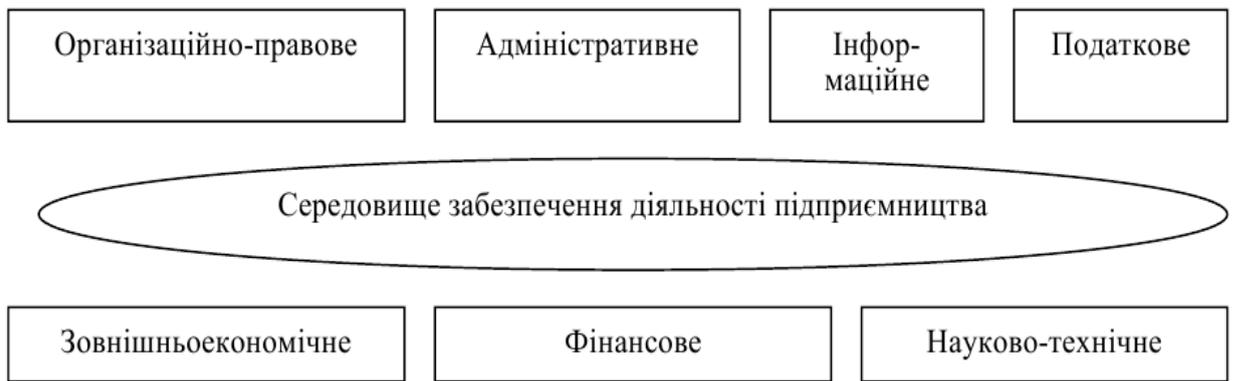

Рисунок 1.5 – Елементи інфраструктури товарного ринку (спрощена схема)

Загальна ринкова інфраструктура об'єднує безпосередні атрибути ринкового механізму, які характеризують рух грошей, товарів, капіталів, праці та ін.

Грошова система. Її елементами є грошова, фінансово-кредитна, податкова системи. Гроші (готівкові та безготівкові) - інструмент, який абстрактному змісту цінності (вартості) надає реальності, конкретності, дієвості. Грошова система - форма грошового обігу, яка історично формується в країні та закріплюється її законами.

Фінансова система - сукупність форм, методів і цілей формування, розподілу та використання фондів грошових засобів держави, суб'єктів господарської діяльності, населення.

Фінансову систему України утворюють:

1. бюджетна система: Державний бюджет та місцеві бюджети;
2. централізовані цільові фонди грошових коштів загальнодержавного призначення;
3. фінанси підприємств різних форм власності, організацій, установ і галузей народного господарства;
4. майнове та особисте страхування;
5. кредит (державний і банківський).

Державний бюджет - система грошових відносин, що виникають між державою, підприємствами і населенням у процесі формування і використання централізованого фонду грошових ресурсів для успішного виконання її функцій.

Бюджет дає змогу державі розв'язувати ті соціально-економічні проблеми, які не в змозі розв'язати механізми ринку: через бюджет (надходження і видатки) відбувається перерозподіл доходів для того, щоб забезпечити певну справедливість, фінансуються соціальні програми (освіта, охорона здоров'я, пенсійне забезпечення тощо), оборона, державне управління, фундаментальні науки. Серед бюджетних статей витрати, пов'язані з вирішенням регіональних, структурних та інших загальнонаціональних завдань. Головним джерелом формування доходної частини державних і місцевих (муніципальних) бюджетів є податки. Податки - обов'язкові нормовані платежі до державного і місцевих бюджетів, які вносять окремі особи, підприємства, організації, установи.

В Україні податкова система передбачає такі основні види податків:

- для підприємств: податок на дохід (прибуток) і на додану вартість; обов'язкові платежі до фонду соціального страхування, фонду зайнятості та інші;
- для населення: податок з доходів фізичних осіб (прибутковий податок), єдиний соціальний внесок.

Крім цих податків, існують акцизні збори (непрямі податки), платежі до державного і місцевих бюджетів, що регламентуються законодавчими актами різних рівнів.

Ринкова система належно функціонує лише за постійного обігу у ній грошових потоків (готівкових та безготівкових). Безперервність такого обігу забезпечує кредитна система.

Кредитна система - сукупність банків та інших кредитно-фінансових установ (інвестиційних і страхових компаній, фондів), які мобілізують вільні грошові ресурси і надають їх у позику.

Кредитні відносини передбачають, з одного боку, наявність тимчасово вільних грошових капіталів, власники яких готові надати їх як позику на певний термін за певну винагороду (відсоток), а з іншого - підприємців, які бажають тимчасово використати їх у своїй виробничій діяльності.

Основними формами кредиту є комерційний та банківський.

Комерційний кредит - кредит одного підприємця іншому у вигляді відстрочення платежу за поставлені товари або надані послуги. Інструментом

такого кредиту є комерційний вексель, до ціни якого входить ціна товару (послуги) плюс відсоток.

Банківський кредит - кредит, наданий банком чи іншою кредитно-фінансовою установою підприємцям та іншим позичальникам у вигляді грошових сум.

Різновидом комерційного чи банківського кредиту є споживчий кредит. Його об'єктом, з одного боку, є товари тривалого користування (меблі, автомобілі, холодильники, телевізори і т. д.), а з іншого - банківські позики на споживчі цілі (наприклад, на будівництво або придбання житла). Виділяють також державний кредит - кредит, де суб'єктом (кредитором або позичальником) є держава, та іпотечний кредит - довготермінові позики під заставу нерухомості (землі, виробничих і житлових будівель).

Оснoву кредитної інфраструктури становить банківська система.

Банк - організаційна одиниця бізнесу, яка є посередником між кредитором і позичальником. Сфера діяльності банків - операції з позичковим (грошовим) капіталом. Вони виконують такі види операцій: пасивні, активні, комісійні.

Торговельні підприємства, біржі, банки, кредитні та бюджетні установи надають ринковій системі організаційної завершеності, поєднують виробників і споживачів у єдиному господарському процесі [29].

Спеціалізована ринкова інфраструктура забезпечує організаційне оформлення ринкових відносин за допомогою бірж, торгових домів, аукціонів, систем роздрібно́ї та гуртової торгівлі, ярмарків, торгових палат, рекламних агентств та ін.

Біржа - постійно діюча організаційна форма гуртового ринку цінностей.

За видом діяльності розрізняють біржі загальні і спеціалізовані. Загальна біржа - біржа, на якій обертаються кілька видів цінностей (наприклад, товари і цінні папери). Спеціалізована біржа - біржа, яка здійснює операції лише з одним видом цінностей (товарів цінних паперів, валюти, нерухомого майна, праці та ін.). Біржі є місцем, де відбуваються торговельні операції - укладаються відповідні угоди.

Торговий дім - спеціалізована фірма, яка торгує одним товаром або групою однорідних товарів за дорученням клієнтів чи власним коштом. Відмінний від товарної біржі тим, що на біржі торгують самі учасники або за їх дорученням брокери, а в торговому домі - сама фірма.

Сфера діяльності торгового дому досить широка: операції з внутрішньої гуртової та роздрібною торгівлі; експортно-імпорتنі та інші зовнішньоекономічні операції; виробництво продукції; надання замовникам різноманітних супутніх послуг (комерційно-посередницьких, інженерно-консультаційних, транспортно-експедиторських, фрахтових, страхових та ін.). Для виконання своїх функцій торгові дома мають мережу магазинів, складські приміщення, транспортні засоби, засоби зв'язку та інформаційні центри. Торгові дома існують у формі акціонерних товариств, засновниками яких є промислові підприємства, банки, науково-дослідні установи та ін.

В Україні торгові дома виникли на базі товарних бірж після прийняття Закону України «Про товарну біржу» [38], згідно з яким біржам було заборонено здійснення посередницької діяльності, а більшість перших бірж були зорієнтовані саме на це. Щоб не порушувати закону, деякі з них змінили свій статус на торговий дім.

Аукціон - різновид періодичних відкритих публічних торгів, на яких відбувається продаж товарів, що вирізняються індивідуальними властивостями і не є взаємозамінними: твори мистецтва, антикваріат, хутро та ін.

Існує два способи проведення аукціонів: 1) аукціон на підвищення цін; 2) аукціон на зниження цін (голландський аукціон). На першому товар купує той, хто дає найвищу ціну. На другому спочатку встановлюється штучно завищена ціна, яка поступово знижується. Купує товар той, хто перший зупинить зниження ціни. Розрізняють аукціони примусові і добровільні. Примусові проводять за рішенням суду для стягнення боргів з неплатників. Добровільні організовують з ініціативи власників товарів або майна, що продаються з метою найвигіднішої їх реалізації.

Роздрібна торгівля - діяльність з продажу товарів чи послуг безпосередньо кінцевим споживачам для їх особистого споживання.

Роздрібні торговельні підприємства класифікують за чотирма ознаками:

- 1) за пропонованим асортиментом - спеціалізовані магазини, універмаги, універсами, магазини товарів повсякденного попиту, торговельні комплекси та роздрібні підприємства послуг;
- 2) за цінами - магазини знижених цін, склади - магазини, магазини - демонстраційні зали, які торгують за каталогами;
- 3) за характером обслуговування - торгівля на замовлення, торговельні автомати тощо;
- 4) за власністю - корпоративна, державна, кооперативна, індивідуально - приватна торговельна мережа.

Роздрібний торговець - головний суб'єкт товарного ринку. Через нього маса продукції та послуг від виробництва надходить до безпосереднього споживача. Саме в цій ланці завершується один цикл відтворення і починається інший. Отже, умови, ефективність функціонування роздрібного торгового підприємця визначають ефективність функціонування суспільного виробництва загалом.

Гуртова торгівля - діяльність з продажу товарів гуртом тим, хто купує їх для перепродажу або виробничого використання.

Гуртові торговельні підприємці допомагають виробникам ефективно доставляти товари роздрібним торговельним підприємствам і промисловим споживачам, виконуючи функції збуту, стимулювання, закупівель, формування товарного асортименту, складування, транспортування, фінансування та ін.

В умовах формування ринкової економіки України важливим завданням є створення відповідних організаційних структурних підрозділів для забезпечення належного руху оптовою ланкою засобів виробництва і сільськогосподарської продукції. До них належать: аудиторські фірми, холдинги, інвестиційні фонди, страхові фірми.

Аудиторська фірма - організація, яка здійснює комплексну перевірку фінансово-господарської діяльності підприємств і організацій. Аудит - це й надання практичної допомоги керівництву та економічним службам

підприємства у веденні справ і управлінні його фінансами, організації бухгалтерського обліку, юридичних консультацій.

Холдинг - компанія, яка володіє контрольними пакетами акцій інших компаній, що дає їй право контролю і управління їх діяльністю.

Холдингові компанії існують в різних юридичних формах - акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, одноосібна компанія, державні організації.

Інвестиційний фонд - сукупність грошових або інших ресурсів, які мають у своєму розпорядженні асоціації, об'єднання, підприємства, організації, державні установи, приватні громадяни для цільового використання. Джерело утворення інвестиційних фондів залежно від форми власності - податки і грошові збори, субсидії, позики, обов'язкові та добровільні пожертви підприємств, організацій і населення. Отже, сутність інвестиційних фондів - акумулювання коштів населення і використання їх для нагромадження.

Страхова фірма - акціонерна, приватна або державна організація, яка страхує майно, комерційні операції, виробництво, житловий фонд та ін. Страхові фірми займаються також ощадною справою і підприємництвом. Зокрема, мобілізовані ними кошти населення вкладають у кредитні операції, надходження від яких становить більшу частину їх прибутку. В Україні цей високоефективний елемент ринкової інфраструктури поки що не має тієї «ваги», яка притаманна страховим компаніям на заході. Хоча протягом останніх років створена чимала кількість недержавних страхових компаній («Акса», «Провідна», «Українська пожежно-страхова компанія», «ЮТІКО» та ін.), які набирають обертів у своїй діяльності та перетворюються на доволі активний елемент ринкової інфраструктури.

Шлях становлення ринкової інфраструктури в Україні не менше складний, ніж розвиток підприємництва.

Розрізняють організаційно-технічну, фінансово-кредитну і науково-дослідну інфраструктуру ринку.

До організаційно-технічної інфраструктури ринку відносяться товарні біржі та аукціони, торгові доми, холдингові і брокерські компанії, інформаційні центри

і ярмарки, інжинірингові фірми, сервісні центри, пункти прокату і лізингу, державні інспекції, різноманітного роду асоціації підприємців і споживачів, транспортні комунікації і засоби оперативного зв'язку. Одні з цих заснувань покликані сприяти встановленню ділових контактів між підприємцями, надавати їм інформаційні, консультативні, розрахункові та інші послуги, інші беруть на себе функції загальної координації ринкових зв'язків, подають інтереси своїх членів на регіональному, державному та міжнародному рівнях, треті є спеціальними державними органами регулювання ринкових відносин.

Фінансово-кредитну інфраструктуру ринку утворюють банки, фондові і валютні біржі, страхові та інвестиційні компанії, фонди профспілок та інших громадських організацій. Це всі ті, хто спроможний займатися і займається мобілізацією тимчасово вільних грошових ресурсів, перетворює їх у кредити, а потім - у капіталовкладення.

Науково-дослідна інфраструктура ринку містить у собі наукові інститути з вивчення ринкових проблеми, інформаційно-консультативні фірми, аудиторські організації, спеціальні навчальні заклади.

Детальніше на характеристиці окремих складових цих груп елементів ринкової інфраструктури зупинимось нижче.

Однак, слід відзначити, що не всі охарактеризовані елементи ринкової інфраструктури в однаковій мірі впливають на розвиток малого бізнесу. Найвідчутнішим є вплив на малі підприємства податкової та банківської систем, гуртової та роздрібної торгівлі, страхових компаній. Рідше певний вплив мають на малий бізнес бюджети різних рівнів (за умови фінансування з державного чи муніципальних бюджетів програм підтримки підприємництва), а також інвестиційні фонди.

Основне призначення інститутів інфраструктури є обслуговування взаємовідносин виробників товарів та їх безпосередніх споживачів, забезпечення їх гармонійної взаємодії, що можливо тільки при єдиному розвитку всіх її складових. Формування кожної із складових інфраструктури товарного ринку – необхідна, але не достатня умова виконання властивих їй функцій.

Основними функціями інфраструктури товарного ринку є:

- сприяння суб'єктам товарного ринку в реалізації їх економічних інтересів;
- організаційне оформлення комерційно-господарських відносин ділових партнерів;
- забезпечення юридичного, фінансового, страхового, контрольного обслуговування;
- вивчення кон'юнктури ринку, товарів, конкурентів, посередників, споживачів;
- власне торговельна або інша комерційно-господарська діяльність;
- посередництво в реалізації товарів, налагодженні комерційно-господарських зв'язків;
- надання відповідних послуг суб'єктам товарного ринку;
- використання можливостей транспорту, засобів зв'язку, складського господарства.

Важливо усвідомити, що лише ефективна, розвинена як на рівні держави, так і на рівні її окремих регіонів сучасна інфраструктура здатна не тільки формувати пріоритетні напрямки розвитку конкурентоспроможних галузей, а й визначати рейтинг цих напрямків для залучення інвестицій.

Розвинена інфраструктура товарного ринку – це одна з фундаментальних рис ринкової економіки, ознака мобільності матеріальних, трудових, фінансових та інших ресурсів. Вона дозволяє ефективно розв'язувати тимчасові проблеми дефіциту товарів, а головне, не дає укорінитися цим проблемам. Визначення вимог до розвитку та методів удосконалення і регулювання інфраструктури товарного ринку дає можливість зробити процес функціонування останнього більш керованим та економічно вигідним, підвищити конкурентний рівень його учасників та конкурентоспроможність запропонованої продукції. Ринкова інфраструктура суттєво впливає на функціонування економічної системи в цілому, тому будь-які рекомендації щодо розвитку інфраструктури товарного ринку мають бути результатом усвідомлення його особливостей.

Інфраструктура товарного ринку в нашій країні продовжує формуватися у процесі тривалої еволюції комерційно-господарських відносин між суб'єктами ринку.

У процесі формування оптимальної діючої інфраструктури товарного ринку велике значення має поєднання державного і ринкового механізмів регулювання. Так, інститути інфраструктури займаються наданням посередницьких послуг у галузі інвестування, страхуванням різних сторін господарської діяльності, проводять довірчі операції. Інфраструктура також використовується при макроекономічному регулюванні – через неї держава здійснює антиінфляційні заходи, політику зайнятості, протидіє циклічним коливанням економіки.

Метою участі державних органів у формуванні інфраструктури товарного ринку є створення відповідних умов, що забезпечують нормальне функціонування товарного ринку.

Завданнями державного регулювання є:

- об'єднання поточних і перспективних напрямків розвитку вітчизняної економіки;
- забезпечення бюджетної і товарно-грошової рівноваги;
- розробка законодавства, що забезпечує правову основу і захист інтересів суб'єктів товарного ринку;
- створення необхідних умов і контроль над вільною і сумлінною конкуренцією на товарному ринку;
- забезпечення раціонального і правомірного руху товарів.

Форми і механізми державного регулювання інфраструктури товарного ринку мають динамічний і досить гнучкий характер, їх реалізація здійснюється відповідними державними органами (законодавчими, виконавчими, контролюючими й ін.).

Основними формами участі державних органів у формуванні і функціонуванні інфраструктури товарного ринку є:

- 1) правова (закони, укази, накази, постанови, розпорядження, статuti, положення, стандарти і т.п.);

- 2) економічна (податки, тарифи, штрафи, санкції, пільги та ін.);
- 3) соціальна (підтримка певних категорій населення, у тому числі пенсіонерів, інвалідів, тимчасово непрацюючих, гарантія заробітної плати, медичного обслуговування, безпеки);
- 4) контрольна.

Сумісність і взаємозалежність окремих інфраструктурних інститутів – результат функціонування вільного ринку. Виробничі та торговельні підприємства, фондова біржа, банки, бюджетні установи надають ринковій системі організаційної завершеності, поєднують інтереси виробників і споживачів у спільний законозумовлений процес. Причинами успіху або невдач у реалізації товарів і послуг у багатьох випадках стають нетоварні фактори – рівень досконалості інформаційної бази, засобів зв'язку і транспортних засобів, контингенту працюючих посередників, післяпродажного обслуговування, реклами.

1.3. Методичні інструменти оцінки ефективності використання товарних ресурсів підприємства

Формування сучасної інфраструктури товарного ринку, адекватної вимогам створення конкурентоспроможної економіки інноваційного типу, потребує чіткого оцінювання стану та перспектив її розвитку. Для цього використовують систему економічних показників, які можна розподілити на дві великі групи (рис. 1.5):

- макроекономічні показники товарного ринку;
- показники стану та розвитку складових інфраструктури товарного ринку.

Рисунок 1.5 – Структура показників та характеристики інфраструктури товарного ринку

Найважливішим макроекономічним показником товарного ринку та його інфраструктури є товарооборот. Товарооборот становить підґрунтя розрахунків низки показників – обсягу товарної маси; величини торговельного підприємства; фінансового результату торговельної діяльності; обсягу витрат покупців на придбання товарів тощо.

Товарооборот вимірюють у вартісних і натуральних одиницях.

У вартісному обчисленні величина товарообороту (T) розраховується за формулою:

$$T = \sum_{j=1}^m \sum_{i=1}^n O_{ij} \Pi_{ij}, \quad (1.1)$$

де O_{ij} — обсяг i -го товару, відпущеного (відвантаженого) покупцям j -им суб'єктом інфраструктури, у фізичних одиницях виміру;
 Π_{ij} — ціна реалізації одиниці i -го товару j -им суб'єктом інфраструктури;

i — тип товарної одиниці ($i = 1, 2 \dots n$);
 j — суб'єкт інфраструктури, який здійснює продаж товарів ($j = 1, 2 \dots m$).

Таким чином, товарооборот – це синтетичний показник, який відображає всю сукупність актів купівлі-продажу товарів на товарному ринку. В процесі аналізу його поділяють на окремі структурні складові для оцінювання обсягів товарообороту окремих підприємств, ринків і субринків. Так, зокрема,

самостійно розглядають: загальний товарооборот підприємств оптової торгівлі; роздрібний товарооборот торговельної мережі; роздрібний товарооборот окремих видів господарства.

Загальний товарооборот підприємств оптової торгівлі, зведений на рівні регіону або держави, включає обсяг продажу товарів кожним торговим посередником, тому його називають валовим товарооборотом (Твал).

Продаж товарів оптово-торговельними посередниками одне одному для кожного з них слугує чистим товарооборотом, але для всієї сукупності посередників він є внутрішнім товарооборотом. Тобто загальна сума такого продажу становитиме повторний рахунок, який під час аналізу слід відрахувати із загального товарообороту підприємств оптової торгівлі.

Валовий товарооборот залежить від обсягу проданих товарів кожним торговельним посередником і кількості посередників, тобто ланок товароруку. Це означає, що він не відображає реального обсягу проданих товарів.

Валовий товарооборот, звільнений від повторного рахунку, називають чистим товарооборотом. Чистим товарооборотом завжди є роздрібний товарооборот, що характеризує обсяг продажу товарів кінцевим споживачам.

Коефіцієнт ланковості $K_{\text{лан}}$, або показник числа перепродажів товару, обчислюють за формулою:

$$K_{\text{лан}} = \frac{T_{\text{вал}}}{T_{\text{чис}}}, \quad (1.2)$$

де $T_{\text{вал}}$, $T_{\text{чис}}$ — відповідно валовий і чистий товарооборот за звітний період, тис. грн.

На практиці під час розрахунку коефіцієнта ланковості роблять поправку на зміну товарних запасів ΔZ , яку визначають за формулою:

$$\Delta Z = Z_{\text{к}} - Z_{\text{п}}, \quad (1.3)$$

де $Z_{\text{к}}$ — запаси на кінець звітного періоду;

$Z_{\text{п}}$ — запаси на початок звітного періоду.

Загальна формула розрахунку коефіцієнта ланковості з урахуванням зміни товарних запасів має вигляд (приріст зі знаком «+» або скорочення зі знаком «-»):

$$K_{\text{лан}} = \frac{T_{\text{вал}} \pm \Delta Z}{T_{\text{чис}} \pm \Delta Z}. \quad (1.4)$$

Під час обчислення коефіцієнта $K_{\text{лан}}$ в оптовій торгівлі поправку на зміну товарних запасів вводять лише в чисельник, а знаменник залишають без змін.

В умовах сучасної України відбувається формування абсолютно нового напрямку в підприємницькій діяльності – це інфраструктурне забезпечення розвитку інституту підприємництва, яке виступає в якості самостійної підсистема структури національної економіки, створює загальні та спеціальні факторні умови.

Важливим моментом забезпечення підприємницької діяльності є саме розвиток інфраструктури, який дозволяє забезпечити вибір інноваційного шляху формування економіки, включаючи створення і розвиток інфраструктурного забезпечення підприємництва.

Вивчення і розгляд поняття інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності, відбувається через зміст поняття інфраструктура, що формує єдине уявлення, про діяльність людини, розвитку економіки в цілому, дана діяльність супроводжується різними обслуговуючими установами взаємопов'язаними між собою. Численні елементи інфраструктури відіграють величезну роль як господарському, так і науковому значенні. Їх сутність полягає у сталому відтворенні соціальної та економічної системи, фундаментом якої є суспільно господарський комплекс.

Удосконалення законодавства в частині законодавчо-правового інфраструктурного забезпечення підприємництва має бути спрямоване: 1) на забезпечення узгодженості нормативно-правових актів по вертикалі – з нормативно-правовими актами, по горизонталі – з усіма іншими правовими актами, що діють на даний момент; 2) перегляд положень законодавств, що стосуються оподаткування в цілому і малих підприємств зокрема, в плані його зниження і спрощення; 3) прийняття нових законодавчих актів, що сприяють більш динамічному розвитку малого підприємництва; 4) прийняття закону «Про основні засади організації взаємодії об'єднань товаровиробників з органами державної влади».

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

2.1 Проблеми та перспективи розвитку аграрного сектору України

Однією з основних галузей економіки України є сільське господарство. Тут знаходиться близько чверті всіх чорноземів у світі, тому відповідно є хороші умови для ведення рослинництва.

Всього станом на 2020 рік серед 60,3 млн га площі України, 41,4 млн га – це сільськогосподарські угіддя, тобто 68,7%. З них:

- 32,7 млн га ріллі;
- 5,3 млн га пасовищ;
- 2,3 млн га сіножатей;
- 0,9 млн га багаторічних насаджень;
- 0,2 млн га перелогів (рис. 2.1).

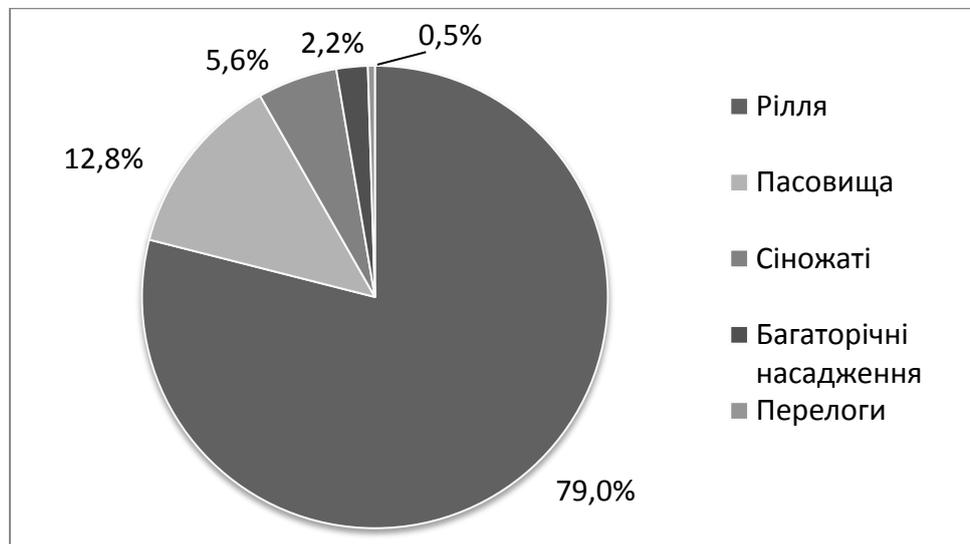

Рисунок 2.1 – Структура сільськогосподарських угідь України [складено автором]

Оскільки будь-яку галузь макроекономіки становить сукупність підприємств, що виготовляють однорідну продукцію, важливо оцінити динаміку зміни кількості суб'єктів господарювання у сільському господарстві (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 –Кількість суб'єктів господарювання сільськогосподарської галузі за 2016-2020 рр.

1	Роки	Кількість суб'єктів господарювання		
		Усього, од.	Із них фізичні особи-підприємці, од.	У % до загального показника суб'єктів господарювання відповідного виду діяльності
2	3	4	5	
Усього	2016	1865631	1559161	83,6
	2017	1805144	1466803	81,3
	2018	1839672	1483716	80,7
	2019	1941701	1561028	80,4
	2020	1973652	1599755	81,1
Сільське, лісове та рибне господарство	2016	74620	29622	39,7
	2017	76593	26478	34,6
	2018	76328	25824	33,8
	2019	75450	25211	33,4
	2020	73368	23916	32,6
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	2016	66837	23478	35,1
	2017	69536	21225	30,5
	2018	69596	20943	30,1
	2019	68675	20350	29,6
	2020	67121	19369	28,9
Лісове господарство та лісозаготівлі	2016	3501	2642	75,5
	2017	3371	2422	71,8
	2018	3422	2439	71,3
	2019	3552	2558	72,0
	2020	3309	2427	73,3
Рибне господарство	2016	4282	3502	81,8
	2017	3686	2831	76,8
	2018	3310	2442	73,8
	2019	3223	2303	71,5
	2020	2938	2120	72,15

Як бачимо, за останні 5 років число підприємств у цій галузі знизилося на 1252 одиниць, тобто на 1,7%. Станом на 2020 рік серед усієї галузі найбільше працює суб'єктів у сільському господарстві, мисливстві і пов'язаними з ними послугами – 67121 одиниць, з них 19369 одиниць – це фізичні особи-підприємці.

Найбільш ефективною ланкою у сільському господарстві в Україні станом на сьогодні є агрохолдинги. Завдяки залученню потужних земельних та інвестиційних ресурсів їм вдається швидко нарощувати обсяги свого виробництва для задоволення попиту споживачів на внутрішньому і зовнішньому ринках, а також утримувати найбільшу частку серед обсягу ВВП.

Рейтинг найбільших агрохолдингів України станом на 2022 рік представлений у таблиці 2.2 [69].

Таблиця 2.2 – Найбільші агрохолдинги України у 2022 році

Назва агрохолдингу	Земельний банк у 2019 р., тис. га	Частка у загальному обсязі сільськогосподарських угідь, %	Земельний банк у 2022 р., тис. га
1	2	3	4
Kernel	600	1,45	510
UkrLandFarming	470	1,14	475
МХП	370	0,89	370
Агропросперіс	410	0,99	300
Астарта-Київ	210	0,51	243
Continental Farmers Group	45	0,11	195
Мрія	119	0,29	180
Епіцентр	115	0,28	160
АСТ	47	0,11	150
Harveast	50	0,12	127
ІМК	123,9	0,30	123
Укрпромінвест-Агро	116,5	0,28	120
Агротон	40	0,10	110

Як видно з таблиці 2.2, найбільшим агрохолдингом України залишився Kernel, земельний банк якого у 2022 році складає 510 тис. га, що на 90 тис. га менше, ніж два роки тому. Зменшення земельного банку можна відслідкувати і у холдингах Агропросперіс та ІМК, у всіх інших – відбувалося нарощування площ залучених угідь. Загалом проблеми аграрного сектора, виявлені у процесі дослідження можна відобразити у вигляді структурної схеми (рис.2.2).

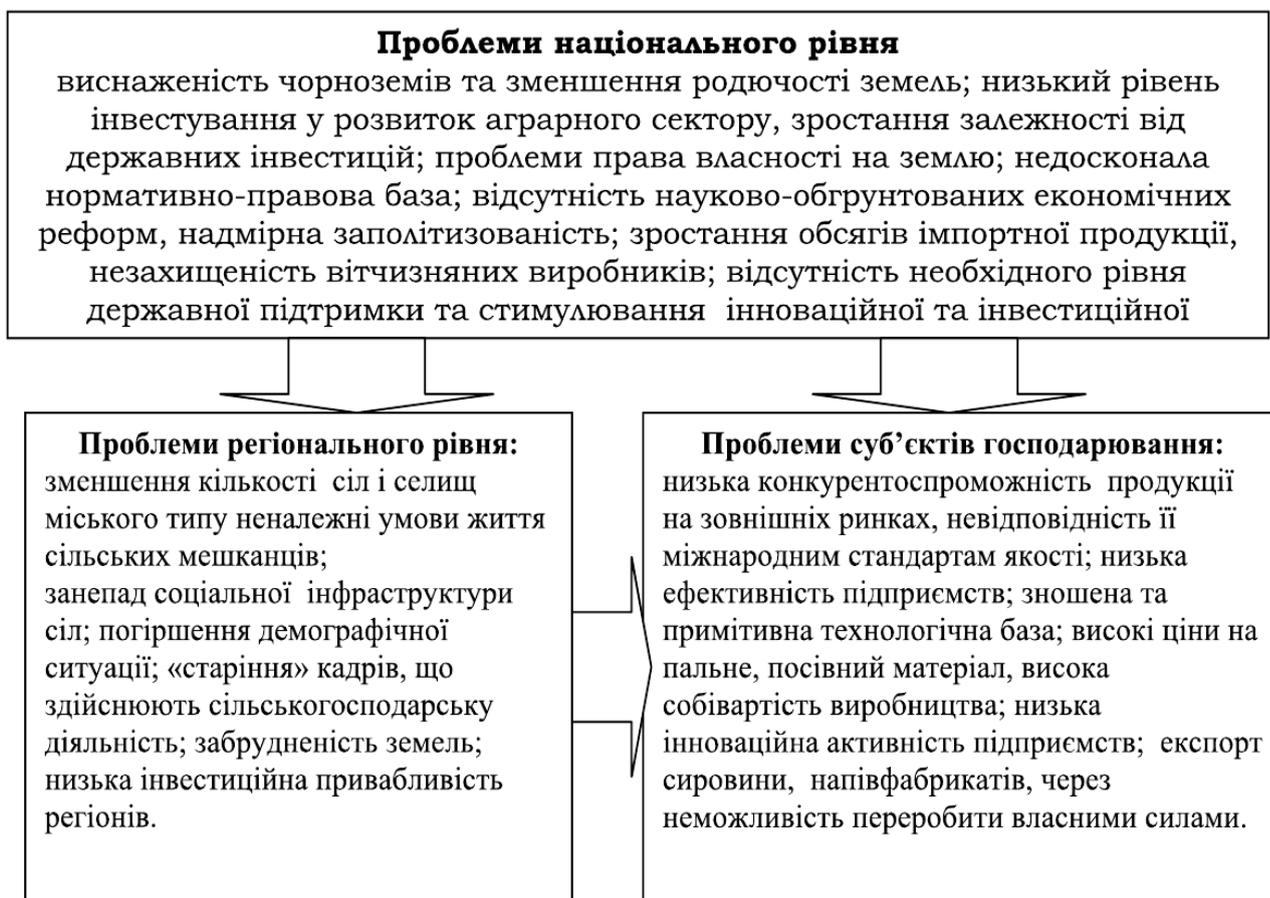

Рисунок 2.2 – Проблеми аграрного сектора [6]

2.2 Організаційно-правові засади товариства

Товариство з обмеженою відповідальністю «ТАВААГРОІНВЕСТ», скорочене найменування ТОВ «ТАІ», засноване та діє на підставі Статуту, згідно з рішенням засновників підприємства, Законодавством України, Господарським кодексом України, Цивільним кодексом України, КЗпП України та іншими нормативно-правовими актами

ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» є одноосібним правонаступником СП «ТАВААГРОІНВЕСТ». В результаті перетворення до ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» перейшло все майно, всі права та обов'язки Спільного підприємства «ТАВААГРОІНВЕСТ».

Загальна характеристика ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» наведена в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Загальна характеристика ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

Зміст необхідних відомостей	Інформація
1. Повна назва підприємства	Товариство з обмеженою відповідальністю «ТАВААГРОІНВЕСТ»
2. Скорочена назва підприємства	ТОВ «ТАІ»
3. Дата реєстрації підприємства	24.06.2016р
4. Ідентифікаційний код юридичної особи	33343788808
5. Адреса підприємства	Полтавська область, місто Полтава, вулиця Серьогіна, будинок 8, офіс 1
6. Код ЄДРПОУ	40598763
7. Відомості про органи управління юридичної особи	Загальні збори, Директор
8. Основний вид діяльності	46.75 Оптова торгівля хімічними продуктами
9. Організаційно-правова форма підприємства	Товариство з обмеженою відповідальністю
10. Розмір статутного капіталу	5000,00 грн

Джерело: складено автором

Напрями діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ», відповідно коду КВЕД наведено на рисунку 2.2. Основним видом діяльності за кодом КВЕД є 46.75 оптова торгівля хімічною продукцією.

Статутом ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» зазначено, що органом управління товариства є загальні збори учасників, органами управління є наглядова рада, правління та ревізійна комісія. Поточне керівництво роботою підприємства здійснюють генеральний директор підприємства за напрямками діяльності та їх заступники. Загальні збори здійснюють свою діяльність на підставі установчих документів, сукупність їх повноважень наведено на рисунку 2.3

Рисунок 2.2 – Напрями діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

Джерело: складено автором

Апарат управління ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» побудований таким чином, щоб забезпечити взаємозалежну єдність усіх ланок підприємства в науково-технічних, організаційних відносинах, а також для ефективного використання трудових і матеріальних ресурсів.

Генеральний директор визначає, формулює, планує, здійснює і координує всі види діяльності підприємства; визначає напрями розвитку підприємства у формуванні цінової, кредитно-банківської, податкової та страхової політики, соціальної та зовнішньоекономічної діяльності; організує роботу і ефективну взаємодію виробничих одиниць, цехів та інших структурних підрозділів підприємства, направляє їх діяльність на досягнення високих темпів розвитку і удосконалення виробництва та продукції; направляє діяльність персоналу на досягнення високих економічних та фінансових результатів; забезпечує виконання підприємством програми оновлення продукції, планів капітального будівництва, обов'язків перед державним бюджетом, постачальниками, замовниками і банками; організує виробничо-господарську діяльність підприємства на основі застосування методів обґрунтованого планування,

нормативних матеріалів, фінансових і трудових витрат, широкого розповсюдження передового досвіду; уживає заходів щодо забезпечення підприємства кваліфікованими кадрами, найкращого використання безпечних і сприятливих умов праці, додержання вимог законодавства про охорону навколишнього середовища та ін.

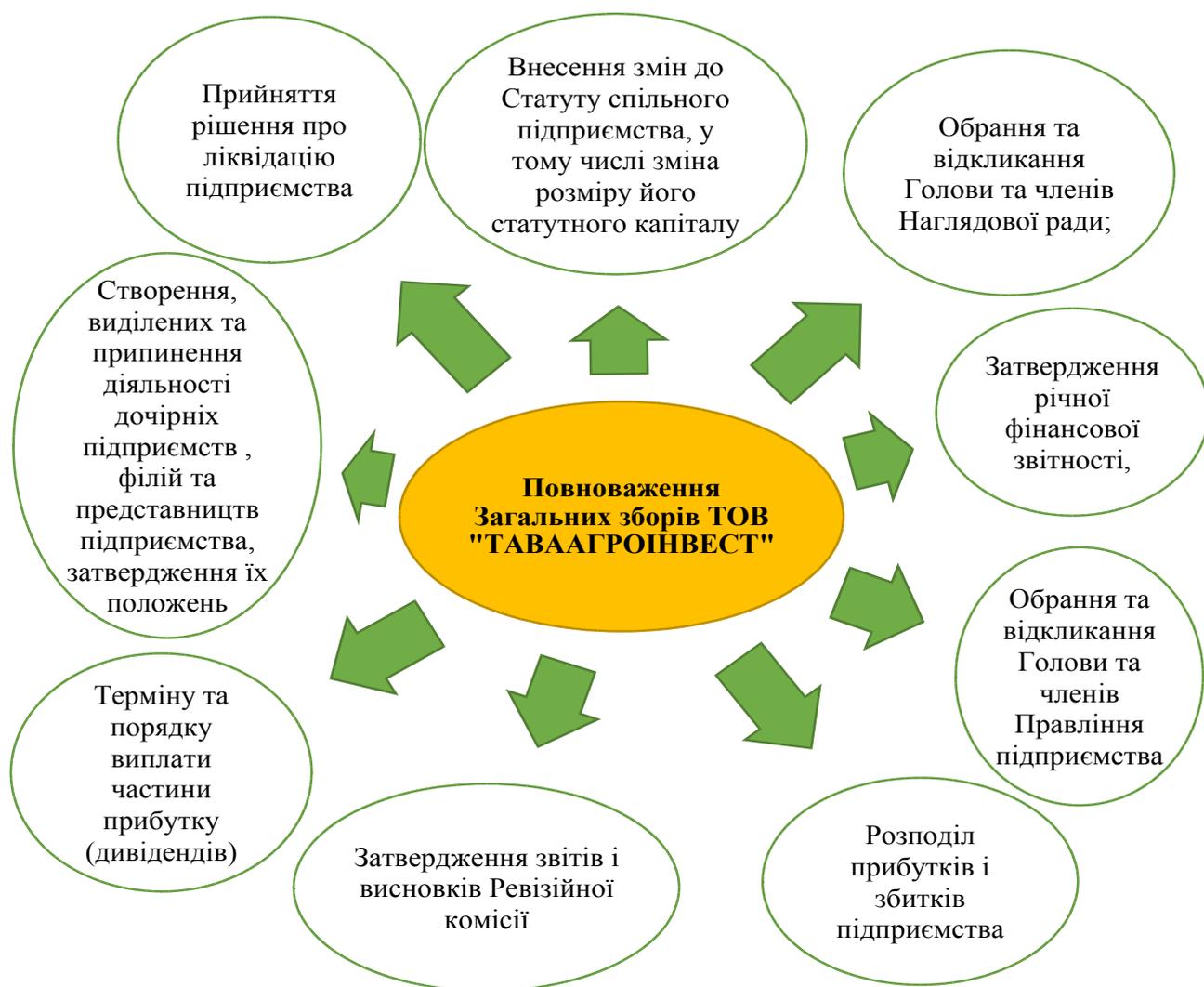

Рисунок 2.3 – Повноваження Загальних зборів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

Джерело: складено автором

Заступник директора з комерційних питань (фінансів та економіки) здійснює безпосереднє керівництво планово-економічним відділом, основні завдання якого наведені на рисунку 2.4.

Сьогодні ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» має розвинену мережу складських та логістичних центрів у Полтавській, Київській та Львівській областях. Загальна площа складських приміщень 3580 м². Крім того, підприємство має власний

автопарк для перевезення вантажів по Полтавській області та за її межами. Загальна вартість автопарку ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» становить 3 млн 623 тис. грн.

Рисунок 2.4 – Основні завдання заступника директора з комерційних питань (фінансів та економіки) ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

Джерело: складено автором

За час своєї діяльності підприємством побудовано, реконструйовано, модернізовано та введено в експлуатацію десятки складських, пакувальних і матеріально-технічних приміщень та об'єктів соціально-побутового призначення для підсобних робітників. Наприкінці 2020 року введено в експлуатацію новий пакувальний цех, оснащений інноваційним складським обладнанням. Результати діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» неодноразово відзначалися грамотами та відзнаками облдержадміністрації.

Отже, ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» – українська науково-виробнича компанія, спрямована на розвиток рослинництва – однієї з провідних галузей аграрного сектору України. Для успішної роботи підприємство має відповідні

служби та відділи, які регулюють його діяльність. Компанія постійно розширюється та вдосконалюється, що забезпечує її конкурентоспроможність.

Схема організаційної структури управління ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» наведена на рисунку 2.5. Тип організаційної структури – лінійно функціональний, що є найбільш поширеним серед сільськогосподарських підприємств. В основу його побудови покладена лінійна вертикаль управління і спеціалізація управлінської праці за функціональними підсистемами (персонал, фінанси, маркетинг, постачання, тощо). За кінцевий результат у цілому відповідає лінійний керівник організації, завдання якого полягає в тому, аби всі функціональні служби докладали свої зусилля у його досягнення. Тому він витрачає багато сил на прийняття і координацію рішень по ринкам і продукції.

Згідно із рис. 2.5, вищим органом управління ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» виступає засновник товариства. До його виключної компетенції належить:

- внесення змін до статуту товариства, зміна розміру його статутного капіталу;
  - визначення основних напрямків діяльності товариства, затвердження його планів та звітів про їх виконання;
  - затвердження річних звітів та бухгалтерських балансів, розподіл прибутку та збитків товариства;
  - обрання та відкликання директора товариства;
  - визначення форм контролю за діяльністю директора товариства, створення, визначення повноважень та відкликання ревізійної комісії;
  - затвердження процедур, правил, та інших внутрішніх документів товариства;
  - визначення організаційної структури управління;
- інші повноваження, передбачені статутом товариства.

Управління поточною діяльністю товариства виконується директором, який є його виконавчим органом. У своїй роботі директор керується нормами чинного законодавства, статутом та рішеннями загальних зборів учасників товариства.

Рисунок 2.5 – Організаційна структура управління ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

Важливу роль для забезпечення ефективного та безперервного виробничого процесу відіграє виробнича структура ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» .

Виробничими підрозділами товариства є безпосередньо ферми і тракторні бригади. Обслуговуюче виробництво представлено ремонтною майстернею, автопарком, їдальнею, будівельною бригадою та охороною. До допоміжних господарських центрів відносяться зерносклад, сушарка і млин.

Виробнича площа підприємства становить : у власності 5 земельних ділянок площею: (1,81 га, 1,99 га, 0,58 га, 1,4 га та 2 га) разом – 5,78 га; в оренді 2248 ділянок загальною площею 3350 га.

У цілому, виробнича та організаційна структура управління на ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» є достатньо ефективною, дозволяє чітко розподіляти завдання та якісно їх виконувати.

2.3 Аналіз економічних та фінансових показників діяльності товариства

Визначення та аналіз фінансово-економічних показників діяльності підприємства є дуже важливим для повного та детального аналізу ефективності роботи, фінансового стану, прибутку, платоспроможності та рентабельності продукції підприємства. Значення економічних та фінансових показників є важливими для керівництва підприємства, для прийняття управлінських рішень, співпраці з партнерами, інвесторами та кредиторами.

Аналіз основних економічних та фінансових показників був зроблений на основі фінансової звітності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ», а саме: форми №1 «Баланс», форми №2 «Звіт про фінансові результати», форми №3 «Звіт про фінансові результати», форми №4 «Звіт про власний капітал», форми №5 «Примітки до річної звітності» за 2018-2020 роки.

У додатку А1 нами наведено основні показники діяльності компанії, їх значення та динаміка за 2020-2022 роки.

Дуже важливо проаналізувати основні фінансово-економічні показники ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ», щоб прослідкувати тенденції зростання або зниження показників і на основі аналізу виробити рекомендації щодо покращення роботи товариства.

Важливе значення для збільшення обсягів виробництва та підвищення ефективності виробництва має достатня забезпеченість підприємств працівниками, які володіють необхідними знаннями та навичками, раціональне їх використання, високий рівень продуктивності праці. Зокрема, від забезпеченості товариства персоналом і ефективного його використання залежить обсяг і своєчасність виконання всіх робіт, ступінь використання обладнання і машин і, як наслідок, обсяг продукції, її собівартість, прибуток та інші економічні показники.

Прибуток є одним із основних показників діяльності підприємства в ринкових умовах господарювання та є його стратегічною метою, реалізація якої є обов'язковою для забезпечення нормальних умов функціонування підприємства.

Проаналізуємо динаміку формування чистого прибутку ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» 2020-2022 роки (додаток А2).

Як видно з даних таблиці, у 2020-2022 роках ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» отримало чистий прибуток, який з року в рік постійно зростає – з 626 тис. грн. у 2020 році, до 1560 тис. грн. у 2021 році та до 3075 тис. грн. у 2022 році.

Динаміку прибутку від операційної діяльності та чистого прибутку ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2018-2020 рр. наведено на рисунку 2.6

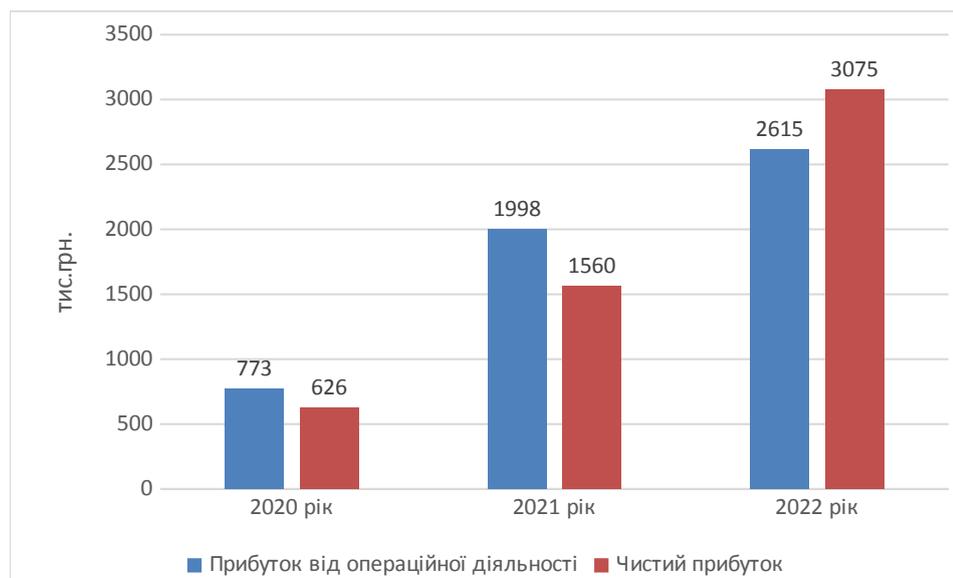

Рисунок 2.6 – Динаміка прибутку від операційної діяльності та чистого ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки

При розробці стратегії управління доходами підприємства доцільно дати характеристику показників рентабельності діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки. (Додаток А3). За 2020-2022 роки рентабельність капіталу ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» зросла з 6,4% до 10,5%, власного капіталу – з 6,8% у 2020 році до 13,9% у 2021 році та 18,2% у 2022 році; рентабельність продукції – відповідно 1,7%; 3,3%; 2,7%, валова рентабельність продажу – 12,3%, 12,8% та 11,6%, чиста рентабельність продажу – 1,2%, 2,3% та 2,8% (рисунок 2.7).

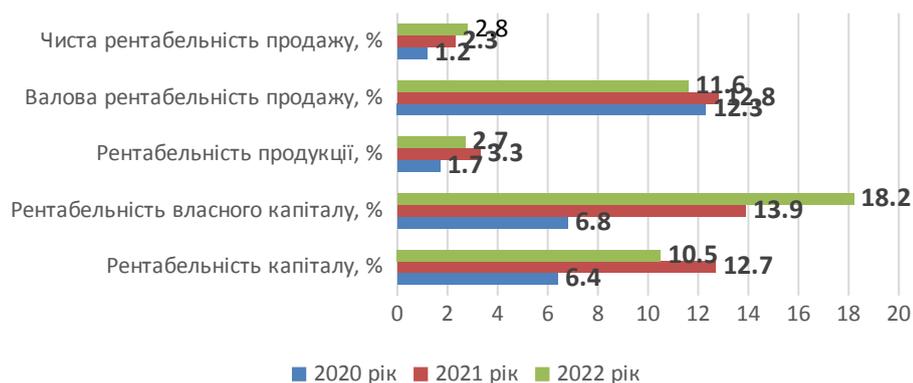

Рисунок 2.7 – Динаміка рентабельності діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки

Ефективність використання трудових ресурсів відображається в показниках продуктивності праці. Підвищення продуктивності праці є умовою збільшення обсягів виробництва (обсягів надання послуг), основним фактором економічного зростання. Іншими словами, під продуктивністю праці розуміється продуктивність праці або здатність людини виробляти певний обсяг продукції за одиницю робочого часу.

Узагальнюючим показником продуктивності праці є середньорічний виробіток одного робітника (Додаток А4). У ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2020-2022 роках чисельність працівників була стабільною – 9-10 осіб (рис.2.8).

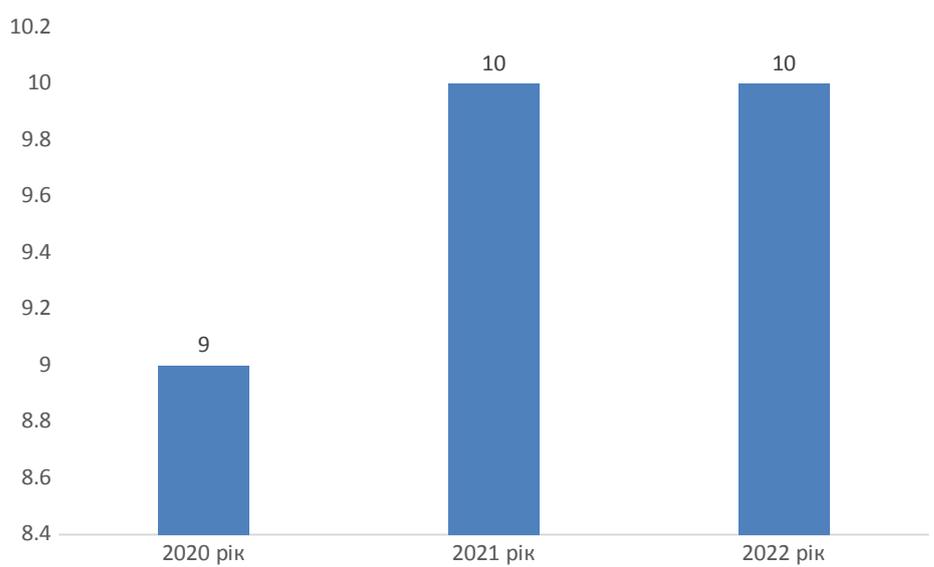

Рисунок 2.8– Динаміка середньооблікової чисельності працівників ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки.

Ефективність використання трудових ресурсів відображається в показниках продуктивності праці одного працівника. У 2022 році порівняно з

2020 роком середньорічна продуктивність праці одного працівника зросла на 5081 тис.грн./особу або на 87,4% (рисунок 2.9).

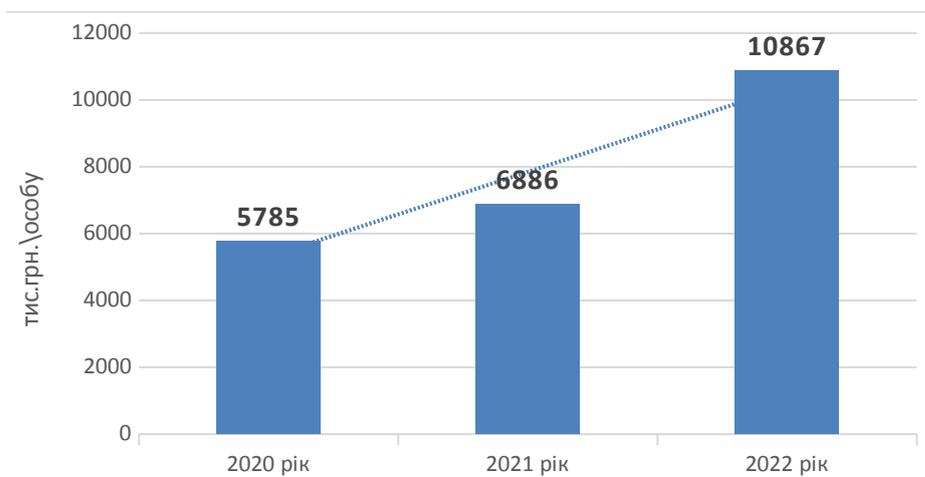

Рисунок 2.9 – Динаміка продуктивності праці одного працівника ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки.

Фонд оплати праці працівників за 2020-2022 роки збільшився з 1110 тис.грн. у 2020 році до 1500 тис.грн. у 2022 році – на 390 тис. грн. або на 35,1%, середньомісячна заробітна плата одного працівника зросла з 10278 грн. у 2020 році до 12500 грн. у 2022 році – на 2222 грн. або на 21,6%.

Важливою складовою оцінки ресурсів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» є аналіз динаміки та джерел формування його майна. Розглянемо склад і структуру майна ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» (додаток А5).

З додатку А5 видно, що вартість майна ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» зросла в 2022 році порівняно з 2020 роком на 15973 тис. грн. (в 22 рази), порівняно з 2021 роком на 12668 тис. грн. (на 76,2%). Зростання вартості майна було спричинене збільшенням оборотних активів (на 11401 тис. грн. або в 2,2 рази), зокрема запасів (з 7121 тис.грн. у 2020 році до 16172 тис. грн. у 2022 році – на 9048 тис.грн. або в 2,3 рази), дебіторської заборгованості (відповідно з 2405 тис.грн. у 2020 році до 4159 тис. грн. у 2022 році – на 1754 тис.грн. або на 58,7%), грошей та їх еквівалентів (з 333 тис.грн. у 2020 році до 788 тис. грн. у 2022 році – на 455 тис.грн. або в 2,4 рази). Необоротні активи підприємства за 2020-2022 роки зросли на 4572 тис.грн. або 2,4 рази (рисунок 2.10).

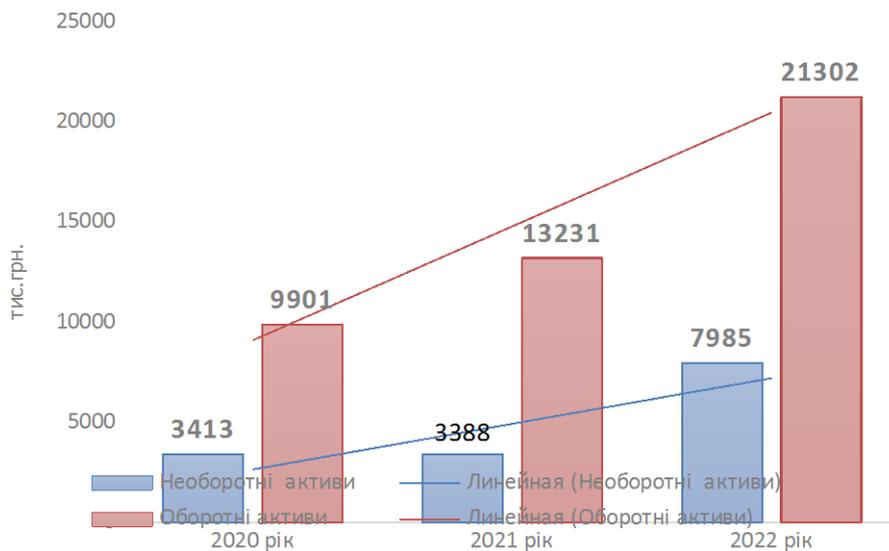

Рисунок 2.10 – Динаміка необоротних та оборотних активів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки, тис.грн.

2.4. Організація охорони праці товариства

У ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» створена і ефективно функціонує система управління охороною праці з використанням організаційно-технічних і економічних заходів і засобів. Поняття охорони праці визначається ст.1 Закону України "Про охорону праці". "Охорона праці - це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини в процесі праці".

Законодавство України про охорону праці складається із: Закону "Про охорону праці", "Кодексу законів про працю України", Закону "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення", Закону України "Про пожежну безпеку", "Норм радіаційної безпеки України (НРБУ-97)" та інших нормативно-правових актів, які регулюють взаємовідносини між різними суб'єктами права у сфері охорони праці.

Система управління охороною праці – це є сукупність органів управління ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ», які на підставі комплексу нормативної документації проводять цілеспрямовану, планомірну діяльність щодо здійснення завдань і функцій управління з метою забезпечення здорових, безпечних і

високопродуктивних умов праці. Створення система здійснюється шляхом послідовного визначення мети і об'єкта управління, завдань і заходів щодо охорони праці, функцій і методів управління, побудови організаційної структури управління, складання нормативно-методичної документації. Головна мета управління охороною праці є створення здорових, безпечних і високопродуктивних умов праці, покращення виробничого побуту, запобігання травматизму і профзахворюванням. В спрощеному вигляді СУОП представляє собою сукупність суб'єкта та об'єкта управління, що зв'язані між собою каналами передачі інформації. Суб'єктом управління в СУОП на підприємстві в цілому є голова правління, а в цехах, на виробничих дільницях і в службах — керівники відповідних структурних підрозділів і служб. Організаційно-методичну роботу по управлінню охороною праці, підготовку управлінських рішень і контроль за їх своєчасною реалізацією здійснює відділ охорони праці товариства, що підпорядкований безпосередньо голові правління ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ».

РОЗДІЛ 3

ДІАГНОСТИКА ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

3.1 Інфраструктурне забезпечення підприємницької діяльності в розрізі сільського господарства

Сучасна світова економіка, що є сприятливим середовищем для функціонування різного роду відмінних за своїми масштабами і функціями об'єктів передбачає їх постійний та динамічний розвиток [13]. Важливу роль в сучасних умовах серед багатьох факторів соціально-економічного прогресу в більшості країн світу, відіграють підприємництво і суб'єкти, які його здійснюють – підприємці. Їх розвиток та становлення як спроможних господарюючих суб'єктів базується на таких основоположних принципах як юридична самостійність, організація всіх напрямів фінансово-господарської діяльності, самофінансування, матеріальна та фінансова відповідальність за результати діяльності, вибір джерел фінансування, їх розподіл і використання, визначення пріоритетів своєї діяльності та вирішення інших важливих для функціонуючого господарюючого суб'єкта завдань [21]. Розвиток підприємницької діяльності, створення підприємств різних організаційно-правових форм та форм власності спричинили формування системи інфраструктурного забезпечення їх ефективної діяльності. Також інфраструктура не є статичним явищем. Динамічний характер суспільних відносин, криза в економіці, пов'язана з пандемією та військовим станом потребують пошуку шляхів подолання сучасних викликів.

Вивчення питань інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності проводили на прикладі аграрного сектору Полтавської області. Сільське господарство – одна з найважливіших галузей країни, яка є передумовою ефективного функціонування різних секторів: державного, господарського, економіки. Водночас галузь не може існувати як окрема ланка, оскільки діяльність її суб'єктів безпосередньо залежить від взаємодії з

інфраструктурою. Зміни, які відбуваються в країні наразі переслідують важливу мету: забезпечити рівновагу між усіма елементами інфраструктури та сформувати сприятливе середовище підприємницької діяльності. Існуючі концепції та підходи створюють основу для інфраструктурного розвитку підприємницької діяльності. Варто відмітити, що хоча інфраструктура займає пріоритетний напрямки, забезпечення стійкості і відтворення підприємництва, зокрема в аграрному секторі, адже саме інфраструктурна підтримка дозволяє підприємствам отримати доступ до необхідних факторів виробництва, що необхідно для задовільного вирішення основних завдань виробничого процесу [31] в Полтавській області інфраструктура забезпечення підприємницької діяльності знаходиться на стадії «формування і розвитку».

Формування та розвиток інфраструктури підприємництва потребує залучення фінансових ресурсів, облаштування виробничих площ, пошуку необхідної для ведення підприємницької діяльності інформації, забезпечення сировиною і збуту продукції тощо. За умов сучасних викликів виникають проблеми в постійному розвитку і перетворенні інфраструктури забезпечення підприємницької діяльності. Наразі ставиться питання щодо здатності забезпечити безперервність відтворювального процесу бізнесу в посткризових умовах суспільного господарства, а також посилюється вплив ринкової інфраструктури на розвиток підприємництва, зокрема на малий бізнес. Відповідно до Стратегії розвитку Полтавської області [1] в регіоні спостерігається підтримка підприємництва в цілому, проводяться заходи, спрямовані щодо інформаційно-консультаційного забезпечення підприємництва, зокрема з позиції формування структури бізнес-освіти і навчання кадрів для малого бізнесу; функціонування агентств підтримки малого підприємництва (юридичні, маркетингові, бухгалтерські, консалтингові послуги), фондів підтримки підприємства (кредитування, заставно-гарантійна підтримка), лізингових фірм, проведення на рівні області комплексу заходів щодо майнової та іншої підтримки, у довоєнний період – заходів щодо активізації стартапів, сприяння започаткуванню нового бізнесу, діяльності малих підприємств); інноваційних центрів (форма кооперації високотехнологічних малих фірм з

вузами і великими підприємствами), діють громадські об'єднання, що виражають консолідовану точку зору малого бізнесу з найважливіших проблем економічної політики.

В цілому у державі інфраструктура підтримки суб'єктів малого та середнього підприємництва включає центри та агентства з розвитку підприємництва, державні, муніципальні фонди підтримки підприємництва; фонди сприяння кредитуванню (гарантійні фонди); акціонерні інвестиційні фонди та приватні пайові інвестиційні фонди, які залучають інвестиції для суб'єктів малого та середнього підприємництва, технопарки, наукові парки, акселератори, інноваційно-технологічні центри, бізнес-інкубатори, палати та центри ремесел, центри підтримки субпідряду, маркетингові та навчально-ділові центри, агентства з підтримки експорту товарів, лізингові компанії, консультаційні центри та інші організації [33].

До інфраструктури системи підтримки підприємництва Полтавської області входять транспортне забезпечення, житлово-комунальна, енергетична, промислова, освітня інфраструктура, зв'язок, охорона здоров'я, культури, спорту тощо. Діяльність закладів координують органи державної влади на рівні області та органи місцевого самоврядування – на місцях. Безпосередніми органами, орієнтованими на координацію та контроль діяльності підприємницьких структур є Управління промисловості, підприємництва та розвитку місцевого господарства Полтавської міськради.

Пандемія на *covid-19* та війна в Україні віддалили нові можливості для розвитку просторової організації економічних систем, зокрема сільських територій. Наразі внаслідок децентралізації сільські громади можуть самі приймати рішення про своє життєзабезпечення. Серед пріоритетів-реструктуризація дорогих неефективних послуг; перерозподіл доступного капіталу в найбільш проблемні сфери; зосередження уваги на партнерстві між державою, сільським населенням, сільськими підприємцями та іншими учасниками суспільних відносин; пошук джерел фінансування перспективних проектів для зниження залежності від державного бюджету; створення децентралізованих фондів для розвитку сільських територій, якими громади керують самостійно;

розвиток диверсифікованих напрямків сільського підприємництва тощо. Водночас варто відмітити, що для приведення в дію нових механізмів впровадження кращого досвіду діяльності підприємницьких структур необхідно зупинити процеси високої смертності, депопуляції, бідності та міграції працездатного населення. Крім того, зруйнована інфраструктура села перешкоджає інвестиційним процесам і розвитку нових форм сільського підприємництва: органічного виробництва, зеленого туризму, біоенергетики тощо. Сучасний рівень соціально-економічного розвитку сільських територій Полтавської області після світової фінансової кризи, економічних реформ, політичної нестабільності та соціальної напруженості характеризується як дестабілізаційний. В той же час депопуляція сільських територій ускладнюється військовим конфліктом та глобальною пандемією *covid-19*. у зв'язку з чим розвитку інфраструктури сільських районів не приділялося належної уваги. З моменту здобуття незалежності поряд з іншими факторами демографічна криза (зниження народжуваності, зростання захворюваності та смертності населення – табл. 3.1), низький рівень життя, трудова міграція населення до великих агломерацій та у європейські країни (Польщу, Італію, Німеччину тощо) сприяли подальшій руйнації об'єктів інфраструктури.

Таблиця 3.1 – Характеристика сільських територій України

Індикатор	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2025*		2020 до 1990, (+; -, %)
								ОС	ПС	
Сільське населення, млн. осіб	17,0	16,6	16,1	15,3	14,4	13,3	12,8	12,1	13,3	-4,2
Частка сільського населення у загальній його кількості, %	32,7	32,1	32,6	32,3	31,4	30,1	30,5	30,0	30,1	-2,2
Рівень народжуваності, %	12,6	11,1	9,2	9,4	11,9	11,3	8,5	9,3	8,3	-4,1
Коефіцієнт смертності, %	17,2	19,1	18,8	20,5	18,6	18,0	17,2	18,1	20,5	0,0
Включаючи дітей у віці до 1 року	13,9	14,7	11,9	10,0	9,1	7,8	7,0	5,3	14,7	-6,9
Середній приріст (скорочення)	-4,6	-8,0	-9,6	-11,1	-6,7	-6,7	-8,7	-8,9	-11,1	-4,1
Середня тривалість життя при народженні, років	68,5	66,8	67,4	66,9	69,0	69,9	70,7	70,5	66,8	2,2
Приріст (скорочення) внаслідок міграції, тисяч осіб	1,5	-2,6	-2,7	-5,1	-5,2	11,9	-21,2	2,5	-21,2	-19,7
Демографічне навантаження на 1 тисячу населення у віці 15–64 роки	507,0	517,0	465,0	445,0	425,0	443,0	480,0	430,4	517,0	-27

*Примітка. Прогноз оптимістичний (ОС) сценарій (збереження тенденцій) та песимістичний (ПС) сценарій (з урахуванням пандемії на *covid-19* та військового стану).

Джерело: сформовано за даними Державного комітету статистики України.

Оцінка міждержавної міграції [25] ілюструє, що найбільша кількість сільських жителів виїхали в Європу (46%, зокрема в Німеччину – 19%, Польщу

та Литву 8%) та країни Азії (30%) та Сполучені Штати (17%). Основною причиною міграції населення є пошук роботи, більш високої заробітної плати, прагнення до кращих умов і якості життя [24]. Дані Держкомстату свідчать про низький рівень доходів населення у всіх секторах економічної діяльності (табл. 3.2). У 2020 р. середньомісячна заробітна плата 1 штатного працівника становила 430,50 доларів США.

Таблиця 3.2– Середньомісячна заробітна плата в Україні за галузями діяльності, дол

Вид економічної діяльності	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2025*		2020 у % до 1990
							ОС	ПС	
В середньому по економіці	192,0	202,46	267,07	325,92	406,86	430,5	490,6	304,1	335,1
Сільське та лісове господарства	151,51	163,87	227,71	277,83	343,26	362,7	418,9	254,5	239,4
Промисловість	219,28	230,55	286,88	354,15	456,90	474,3	539,2	337,0	162,4
Будівництво	162,59	184,80	235,00	288,42	362,64	365,5	426,6	266,5	224,7
Торгівля	214,84	226,88	286,88	345,74	418,41	419,5	484,4	318,7	195,3
Транспорт	208,61	225,63	296,35	368,01	455,58	444,2	527,0	333,1	219,9
Інформація та комунікація	325,60	372,27	451,80	524,85	679,96	739,3	822,1	515,6	227,0
Фінансова та страхова діяльність	393,91	399,49	483,65	594,15	741,55	757,5	857,2	561,7	192,3
Освіта	143,41	147,23	220,19	258,86	315,31	344,6	393,2	238,3	240,3
Охорона здоров'я	129,53	132,81	187,11	215,18	272,09	328,9	355,2	210,9	253,9
Мистецтво, спорт, відпочинок, розваги	189,29	189,22	248,42	279,85	337,02	357,7	398,6	266,9	188,9

*Примітка. Прогноз оптимістичний (ОС) сценарій (збереження тенденцій) та песимістичний (ПС) сценарій (з урахуванням пандемії на covid-19 та військового стану).

Джерело: сформовано за даними Державного комітету статистики України.

Погіршення демографічних характеристик, пов'язане з низьким рівнем соціально-економічного розвитку сільських територій, посилюється незадовільним становищем соціальної та виробничої інфраструктури. Це обумовлено у тому числі рівнем розвитку сільської транспортної інфраструктури, забезпеченістю мобільності трудових ресурсів, що часто обмежує доступ населення до послуг у сільській місцевості, а фермерів – до необхідних матеріально-технічних ресурсів, логістики сировини і готової продукції. Покращуючи транспортне сполучення (наявність доріг з твердим покриттям і самого транспорту), сільські райони стають інвестиційно привабливими. Вибіркове обстеження, проведене в січні 2021 р., проілюструвало, що 23% сільських районів не мають регулярного щоденного транспортного сполучення з населеними пунктами з розвиненою інфраструктурою [11]. Згідно з вибірковим опитуванням [21], значна частка домогосподарств не забезпечена житлом.

Житлова площа 29% сільських домогосподарств нижча за санітарну норму (13,65 м² на особу). Кожна друга людина жила в перенаселеному житлі, 20% домогосподарств мають погані житлові умови (у 10,8% сільських будинків протікають дахи, мокрі стіни, гниють віконні рами або підлоги; в 30,5% житлових приміщень низька температура в опалювальний період), що призводить до збільшення числа простудних захворювань, особливо серед дітей, і збільшує вартість лікування. Для порівняння, в країнах ЄС у 2020 р. аналогічний показник склав 7,3%. В середньому в українському соціумі спостерігається позитивна тенденція до поширення та доступності безкоштовного використання послуг мобільного зв'язку та Інтернету, що особливо важливо в контексті інформатизації, цифровізації та дистанційного навчання. У сільській місцевості частка людей, які мають доступ до Інтернету, збільшилася з 40% до 66% під час кризи на covid-19 в основному за рахунок домогосподарств з дітьми (79% людей користувалися Інтернетом [12]), 34% сільського населення не мають Інтернет-послуг внаслідок їх високої вартості, відсутності потреби, браку знань, слабкого здоров'я тощо.

Сільська система водопостачання впливає на забезпечення питною водою населення та водоемних видів виробництва, зокрема сільського господарства та особистого підсобного господарства. Незважаючи на щільну мережу річок в Україні, не всі населені пункти мають централізоване водопостачання, що змушує фермерів самостійно оздоблювати криниці, насосні станції та іригаційні системи. Це створює додатковий тиск на видаткову частину обмеженого бюджету. За даними Державної служби статистики, 27,6% сільського населення страждає від відсутності водопостачання в оселях, і тому 32,7% не мають ванної або душової кімнати всередині житла [32].

Медична інфраструктура служить для профілактики і лікування захворювань. В Україні у сільській місцевості вкрай низький рівень медичного забезпечення. Бракує амбулаторій, ліжок, аптек та кваліфікованого медичного персоналу. Згідно з опитуванням, проведеним у жовтні 2021 р. [13] рівень доступності медичних послуг та придбання фармацевтичної продукції покращився порівняно з 2019 р. Серед опитаних домогосподарств майже кожне п'яте

повідомило про неможливість отримати медичну допомогу у разі необхідності, що в 1,3 рази менше, ніж у 2019 р., та придбати необхідні ліки. При цьому у сільській місцевості існує проблема забезпечення медичним персоналом: 35% домогосподарств за потреби не отримували медичну допомогу; 42% хворих сільських сімей не мали можливості відвідати лікаря, 30% з них пояснили це відсутністю медичного фахівця необхідного профілю [33] та незабезпеченістю невідкладною медичною допомогою 39% сільських районів.

У сільській місцевості України сфера комунального господарства залишається проблемною, зокрема, висока вартість електроенергії і газу і відсутність автономних теплових електростанцій з альтернативних джерел призводять до високої залежності від посередницьких структур і збільшення енергоємності виробництва. У структурі витрат сільського населення оплата житла, комунальних послуг за два роки збільшилася на 1% і склала 9% або 797 грн. в місяць. При цьому вартість послуг щорічно зростає: водопостачання – на 18,4%, каналізації – на 20%, подача і споживання природного газу – на 2,6%, опалення – на 18,3%, порівняно з 2019 р. [43]. Аналогічні тенденції спостерігаються у виробничому секторі. В результаті таких процесів 18,3% сільських господарств неспроможні своєчасно і в повному обсязі оплатити рахунки за газ, воду та енергопостачання. На наявність внутрішньобудинкових комунікацій як джерела комфортних умов наведені у табл. 3.3. Зокрема, проілюстровано різницю між міськими та сільськими районами у забезпеченні водопостачання, каналізації та централізованого газопостачання. Відсутність інфраструктури для централізованих процесів збирання, сортування та утилізації господарських відходів, а також систем каналізації значно погіршує якість життя населення та діяльність суб'єктів підприємництва (38% опитаного населення у 2021 р. це підтвердили, для порівняння у 2017 р. таких було 45,7%, [32]). Тому необхідно інвестувати в об'єкти екологічної інфраструктури: каналізацію, водовідводи, спеціалізований транспорт, сортувальні станції та сміттєпереробні заводи тощо. Крім того, частина органічних відходів сільського, лісового господарства та комунального господарства являє собою потенціал біоенергетики, яка у розвинених країнах світу є стратегічною областю енергозбереження.

Таблиця 3.3 – Комфортність житла українських домогосподарств

Показник	Усі домогосподарства		у тому числі					
			у містах			у селах		
	2019 р.	2020 р.	великих	малих	разом		2019 р.	2020 р.
Кількість домогосподарств, тисяч	14881,7	14784,3	5852,0	4150,2	10037,5	10002,2	4844,2	4782,1
Розподіл домогосподарств за наявністю у їх житлах, %								
Система центрального опалення	36,4	35,6	73,7	22,9	53,7	52,6	0,5	0,1
Індивідуальна система опалення	45,2	48,0	24,5	65,1	39,1	41,3	58,0	61,8
Система водопостачання	82,9	85,6	98,9	90,9	94,2	95,6	59,5	64,9
Каналізаційні колектори	82,3	85,2	98,8	90,3	93,7	95,3	58,8	64,2
Гаряче водопостачання	46,9	52,6	78,6	44,3	59,4	64,4	21,0	27,9
Електричне опалення	01,3	01,4	0,9	2,0	01,3	01,4	01,4	01,3
Двоконтурний газовий котел	19,6	23,9	15,4	34,6	19,4	23,4	19,9	25,0
Твердопаливний котел	07,8	08,4	01,1	08,6	04,6	04,2	14,5	17,0
Електричний водонагрівач	32,7	36,8	36,5	39,2	32,8	37,7	32,6	34,9
Газовий водонагрівач	11,7	10,3	10,8	13,4	14,2	11,9	06,4	07,1
Централізоване газопостачання	78,8	80,5	90,1	85,2	87,6	88,1	60,6	64,6
Балонний газ	11,2	10,3	0,4	06,3	02,8	02,8	28,6	25,9
Електрична плита	05,4	05,6	08,9	04,3	06,9	7,0	02,4	02,7
Ванна або душ	79,1	82,3	98,0	85,9	91,3	93,0	54,0	59,8
Телефон	14,4	08,3	12,3	07,2	17,7	10,2	07,5	04,3
Сміттепровід	12,3	13,3	29,9	05,2	18,3	19,6	0,0	0,2
Розподіл домогосподарств за ступенем задоволеності своїми житловими умовами, %:								
Дуже незадоволений	02,9	02,9	01,9	02,9	02,1	02,3	04,6	04,1
Незадоволений	11,7	10,5	07,6	09,6	09,9	08,5	15,3	14,8
Не дуже задоволений	30,4	26,9	23,3	28,1	28,3	25,3	34,6	30,2
Задоволений	52,9	57,6	64,5	58,1	57,3	61,8	43,8	48,9
Дуже задоволений	02,1	02,1	02,7	01,3	02,4	02,1	01,7	2,0

Джерело: сформовано за даними Державного комітету статистики України.

Негативні демографічні процеси в сільській місцевості загострили проблеми дошкільної та шкільної освіти, штат таких об'єктів інфраструктури скорочується через вкрай малу кількість дітей в класах і групах. У селі частіше 1-й випускний клас, де навчаються до 10 дітей. Часті випадки, коли сім'я, у якій є діти, переїжджає у місто, де є необхідні об'єкти освітньої інфраструктури (показник охоплення дітей дошкільною освітою в сільській місцевості становить 29,3%, для порівняння, у 2010 р. цей показник становив 24,0% [34]). 7,6% опитаного населення не мають грошей для оплати будь-якої професійної освіти (табл. 3.4). У зв'язку відсутністю фінансування та оптимізацією загальноосвітніх середніх навчальних закладів кількість дитячих садків у сільській місцевості скорочується. Крім того, з 2027 р. почне функціонувати трирічна старша спеціалізована школа, яка передбачає створення спеціалізованих ліцеїв. Це вимагатиме відповідної транспортної інфраструктури для забезпечення доступу до освіти дітей з віддалених сільських районів з невеликим населенням в освітні установи (гімназії, ліцеї)

інших громад. У 2021 р. парк автобусів, що перевозять студентів, складається з 276 одиниць, з яких 186 автобусів відповідають технічним вимогам ДСТУ 7013;2009, а додаткова потреба в них становить 40 нових [36]. Повноцінне життя в сільській місцевості забезпечується такими менш важливими, але необхідними об'єктами обслуговування, як перукарні, хімчистки, майстерні з пошиття одягу та взуття та ремонту побутової техніки. Згідно з результатами дослідження, ці об'єкти інфраструктури відсутні у 50% населених пунктів.

Таблиця 3.4 –Інфраструктурне забезпечення дошкільної освіти в Україні

Показник	2014 р.	2015 р.	2020 р.	2021 р.	2025* р.	2021 р. до 2010 р., %
Кількість дошкільних освітніх установ, тис. одиниць	8.5	9.1	9.2	9,6	10,0	113,3
Місце в цілому	315	333	343	358	372	113,8
Дитячий садок	124	135	135	142	148	114,8
Ясла-дитячі садки	152	128	127	111	98	72,8
Інший	38	70	80	105	126	275,4
Кількість дітей в установах, тис. чол.	247	310	266	293	303	118,8
Рівень охоплення дошкільними освітніми установами дітей різних вікових груп, %	33	40	39	43	46	131,3
Кількість дітей в дошкільних установах на 100 місць	82	87	73	72	67	87,4

*Примітка. Прогноз оптимістичний без урахування пандемії на covid-19 та військового стану.

Джерело: сформовано за даними Державного комітету статистики України.

Значний потенціал для економічного зростання в сільських районах наразі закладений у торговельній інфраструктурі як найбільш прибутковій галузі (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Рентабельність операційної діяльності об'єктів інфраструктури в Україні в 2021 р., %

Вид економічної діяльності	Україна	Полтавська область
Разом	3.9	7.2
Будівництво	2.0	3.7
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів	16.2	11.8
Транспортні, складські, поштові та кур'єрські послуги	-0.4	-6.1
Послуги з тимчасового розміщення та організації харчування	-12.7	-4.5
Інформація та телекомунікації	24.2	4.6
Фінансова та страхова діяльність	5.8	2.6
Операції з нерухомістю	-7.7	-14.7
Професійна, наукова та технічна діяльність	-7.8	6.1
Діяльність з адміністративного та допоміжного обслуговування	2.5	-5.1
Освіта	-7.5	3.1
Охорона здоров'я та соціальна допомога	7.6	15.7
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-40.6	-6.3
Надання інших видів послуг	-8.2	-2.2

Джерело: сформовано за даними Державного комітету статистики України.

Підприємства оптової та роздрібної торгівлі, інформатизації та телекомунікацій, фінансової та страхової діяльності, охорони здоров'я є прибутковими у 2020 р. При цьому об'єкти соціальної інфраструктури найбільш уразливі до негативних процесів в країні, чия операційна рентабельність склала -40,6%. До них відносяться мистецтво, спорт, розваги та рекреація. Транспортні та складські приміщення, поштова та кур'єрська діяльність, а також громадське харчування залишаються збитковими. Наявність мережі підприємств роздрібної торгівлі в сільській місцевості показано в табл. 3.6.

Таблиця 3.6 – Мережа підприємств роздрібної торгівлі в сільській місцевості України, станом на 01.01.2021

Показник	2021 р.
Роздрібні товари – всього, од.	7429
Включаючи магазини	6168
Заправна станція	1160
Торгова площа роздрібних магазинів, тис. м ²	7030.8
у тому числі в селищах міського типу	6436.0
у сільській місцевості	594.8
Наявність торгових площ, на 10000 осіб, м ²	1659
у тому числі в селищах міського типу	2191
у сільській місцевості	457
Мережа аптек і аптечних пунктів, одиниць	1385
Включаючи аптеки	901
Аптечні пункти	484
Торгова площа аптек і аптечних пунктів, тис. м ²	619.2
Забезпеченість населення торговими площами аптек і аптечних пунктів, на 10000 осіб, м ²	338

Дослідження проводили на прикладі галузі сільського господарства та, зокрема, досвіді функціонування ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ». Програма «Розвиток сільських територій та територій навколо міст регіону» також передбачає створення регіональних оптових ринків, що сприятиме розвитку підприємницького потенціалу сільських територій.

У межах стратегії розвитку Полтавської області та обласної програми «Розвиток сільських територій та територій навколо міст...» було заплановано реалізацію проєктів, у тому числі з відновлення інфраструктури, що не було зроблено. Іншим напрямом активізації підприємництва га регіональному рівні

покликана стати цифровізація. Громадські об'єднання покликані просувати і всебічно підтримувати підприємництво, створювати сприятливі умови для забезпечення підприємницького потенціалу Полтавської області, зокрема у сільській місцевості. Загалом, за даними Міністерства економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства України, станом на 1.01.2021 у Полтавській області діють 2 бізнес-центри, 1 Бізнес-інкубатор, 2 технопарки, 4 лізингові центри, 2 фонди підтримки підприємництва, 7 інвестиційних фондів та компаній, 8 інноваційних фондів та компаній, 257 в – формування та консультативні установи, 112 громадських об'єднань підприємців, 29 координаційних рад [41]. Аналітичні дослідження показують, що в 2021 р. в регіоні було проведено 338 навчальних семінарів і тренінгів з підприємництва, 50 форумів, круглих столів і конференцій, в яких взяли участь близько 4200 осіб. В результаті цієї роботи було зроблено 41324 регіональних замовлення, профінансовано 13 бізнес-проектів [30–31]. За даними опитування керівників та спеціалістів сільськогосподарських підприємств результати оцінювання рівня розвитку інфраструктури у Полтавській області наведено на рис. 3.1. Учасниками, вплив яких є відчутним на рівні суб'єктів господарювання, є такі учасники підприємницького територіального кластеру як вузи, наукові установи та організації, фінансово-кредитні інститути, підприємства всіх форм власності та діяльності, тоді як споживачами їх продукції (робіт, послуг) стануть інноваційно-активні підприємницькими структурами. При цьому створення бізнес-інкубатора на базі інноваційних структур сформує сприятливі умови для реалізації підприємницьких ідей і бізнес-проектів молоді, забезпечать комерціалізацію результатів їх науково-дослідних робіт. Доцільно відмітити, що переважна більшість об'єктів інфраструктури перебуває у державній та/або квазі-державній формі власності, тоді як 16% технопарків – у приватній власності, а 30% фінансово-кредитних установ – у змішаній [14].

Рисунок 3.1. Складові потенціалу інфраструктурного забезпечення підприємництва

Джерело: сформовано за даними [21–25].

Активізація діяльності підприємницьких структур в області можлива в разі появи у структурі регіональної економіки інноваційного територіального кластеру, а також центру трансферу новацій, який стане інструментом сприятливого середовища для формування адекватного, адаптаційного потенціалу інфраструктурного забезпечення підприємництва, заснованого на інноваціях та підвищеного рівня інноваційної культури. Основними його завданнями є інформаційний, правовий, маркетинговий та консалтинговий супровід інновацій. Його створення у вигляді Web-порталу передбачатиме наступну структуру: карого трудового потенціалу; бази даних; матеріально-технічного потенціалу тощо.

3.2 Формування системи інфраструктурного забезпечення ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

Розвинена інфраструктура покликана підвищити ефективність функціонування підприємницьких структур [15]; створити необхідні допоміжні виробництва для сільського господарства, забезпечити

рівноправне залучення сільського підприємництва в ринкові відносини. Інвестиції в сільську інфраструктуру забезпечать довгострокові конкурентні переваги та надійну основу для розвитку громад [16]. Регіональна інфраструктура включає досить широкий перелік об'єктів, зокрема такі: автомобільні та залізничні системи, мости; місцеві аеропорти, водні шляхи; системи громадського транспорту (автобуси, тролейбуси); енергетичні об'єкти (вітряні, сонячні, гідроелектростанції тощо); національну енергетичну мережу (лінії електропередач і з'єднання); зв'язок (телефонні кабелі, вишки мобільного зв'язку, Інтернет); водопостачання (водосховища, греблі, насосні станції); медичні послуги, лікарні, поліклініки; освітні заклади (дитячі садки, школи, коледжі, університети та інші навчальні заклади для дорослих); поліція і в'язниці; вивезення та утилізація відходів, санітарні умови [1]. В умовах впровадження інноваційних основ розвитку національного суспільного сектору формування та забезпечення системи адекватних джерел ефективного підприємницького простору як базису сталого розвитку секторів економіки здійснюється за рахунок змістовних знань і наукової продукції, а також внаслідок їх ефективного застосування економічними агентами. Поєднання цих джерел можливе за умови системного підходу до побудови адекватної інфраструктурної моделі розвитку, що відповідає очікуванням економіки країни, її галузей, регіонів та окремих підприємств, а також створення адаптованих інфраструктурних умов.

Інфраструктурна підтримка сільських територій є основним вектором розвитку сільських територій не лише України, а й світу. Пріоритетним вбачаємо впровадження позитивного європейського досвіду у національну політику розвитку сільських громад. Основним фінансовим інструментом розвитку європейської економіки є Європейські структурні та інвестиційні фонди (ESIF), [42]: Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF), фонд згуртування (CF), Європейський соціальний фонд Плюс (ESF+), Європейський сільськогосподарський фонд для розвитку сільських районів (EAFRD) та Європейський фонд морського рибальства та аквакультури

(EMFAF), (рис. 3.2). Європейська комісія розподіляє бюджет п'яти фондів між державами-членами ЄС, які, зі свого боку, використовують ресурси ESIF в межах оперативних програм, керованих на національному та/або регіональному рівнях. Так, Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських районів (EAFRD) у 2017–2020 рр. реалізував систему програм, фінансування, моніторингу та аудиту, спрямованих на досягнення основних векторів розвитку сільських районів [43]: конкурентоспроможності сільського бізнесу, захист навколишнього середовища, диверсифікації економіки як основи зростання якості та рівня життя сільського населення.

Пріоритетними сферами фінансування в програмах розвитку сільських районів європейських країн були: відновлення і збереження екосистем – 44%, конкурентоспроможність сільського господарства – 20%, соціальна інтеграція, економічний розвиток та подолання бідності-15%. Наступний період програми розпочався у 2021 р. та закінчиться у 2027 р. Він передбачає такі пріоритетні напрямки фінансування: розумна Європа, Зелена Європа, Об'єднана Європа, соціальна Європа, Громадянська Європа. Обсяг фінансування проектів розвитку сільських районів на 2021–2027 рр. становить 95,5 мільярда євро [44]. Основним інструментом досягнення запланованих цілей є проектне управління. CEF – це ключовий інструмент фінансування ЄС, розроблений спеціально для прямих інвестицій в європейську транспортну, енергетичну та цифрову інфраструктуру з метою усунення недоліків і вузьких місць. Пріоритетним проектам надається фінансова підтримка. Бюджет інструменту становить 30,4 млрд євро (22,4 млрд євро на транспорт, 4,7 млрд євро на енергетику і 0,3 млрд євро на Телекомунікації, [45]). EFSI був створений для заохочення інвестицій в ЄС-28, які сприяють економічному зростанню в сільській місцевості та зайнятості, зокрема в інфраструктурі та інноваціях, у розмірі 16 млрд євро від уряду ЄС та 5 млрд євро від малого та середнього бізнесу [47].

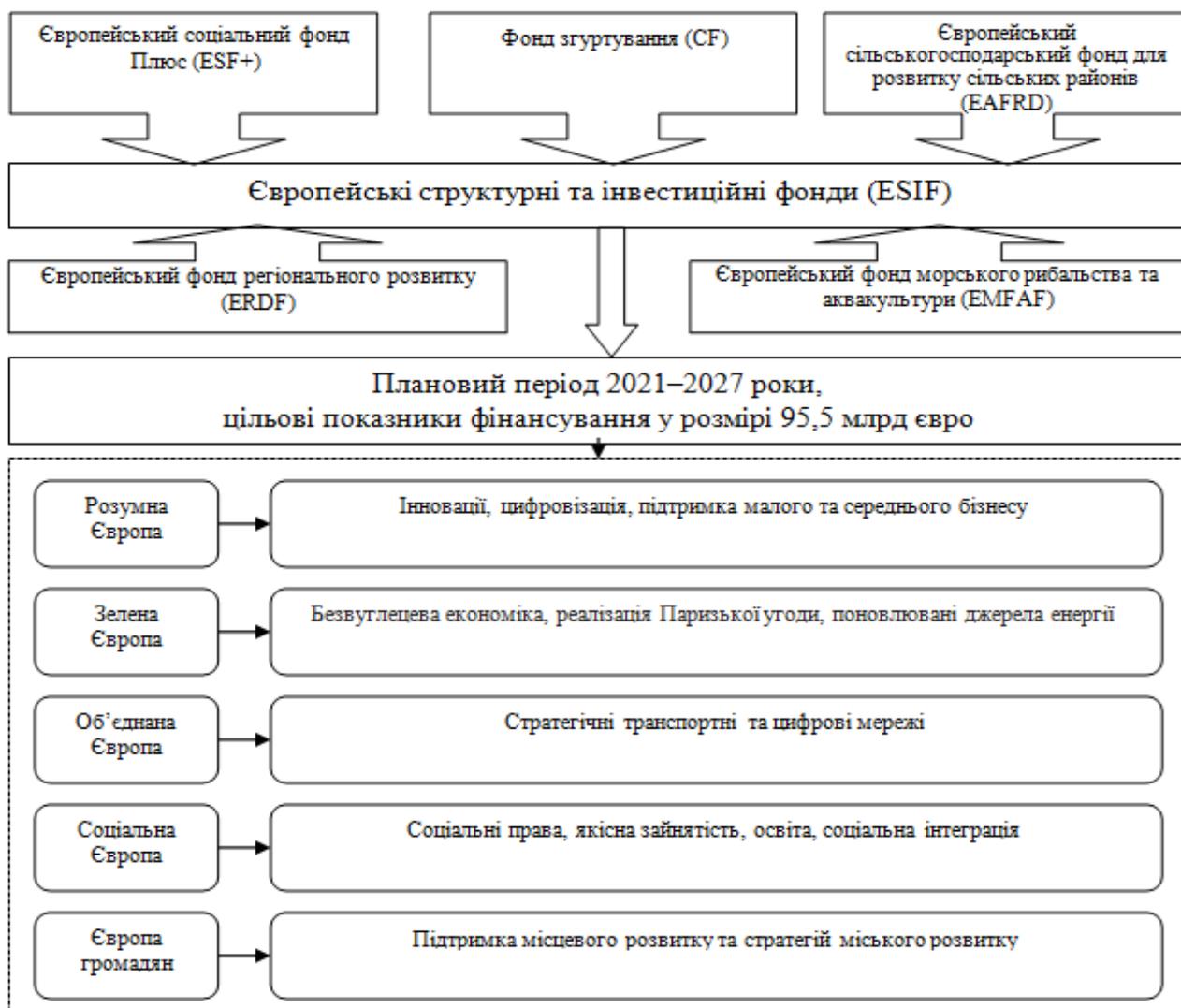

Рисунок 3.2 – Фонди розвитку сільської інфраструктури ЄС

Джерело: сформовано за даними [41–45].

Європейська комісія прагне підтримувати сільські ініціативи не лише держав-членів ЄС (увага приділяється й країнам, що розвиваються). У січні 2020 р. підписано угоду між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування заходу «підтримка ЄС розвитку сільського господарства та малих фермерських господарств в Україні» [46], загальною вартістю 26 млн євро з терміном реалізації 108 місяців. Основною метою заходу є сприяння розвитку інклюзивного, конкурентоспроможного сільськогосподарського сектору та боротьба з зuboжінням та депопуляцією сільських районів України. Тому розвитку сільських районів приділяється особлива увага, і воно має

потенціал для відродження, зокрема, завдяки фінансуванню з європейських фондів. Єдиною умовою для такої допомоги мають бути прозорість та цільове використання коштів, а також відсутність корупційних схем.

У процесі проведеного опитування суб'єктів суспільних відносин, зацікавлених у розвитку підприємництва у Полтавській області, виявлено такі найбільш типові, що негативно впливають на розвиток підприємництва регіону проблеми: 1) наявність адміністративних бар'єрів при розвитку підприємництва та великої кількості контрольно-наглядових органів; 2) брак початкового капіталу і оборотних коштів у суб'єктів малого підприємництва; 3) низька доступність кредитних і лізингових ресурсів для малого бізнесу і не розвиненість механізмів фінансово-кредитної підтримки і страхування ризиків суб'єктів малого підприємництва; 4) слабка інфраструктура підтримки та розвитку малого підприємництва; 5) нерозвиненість системи інформаційного забезпечення малого підприємництва; 6) відсутність розділів підтримки малого бізнесу в інших галузевих цільових програмах; 7) тривалість процедур оформлення оренди земельних ділянок для цілей здійснення підприємницької діяльності, дефіцит приміщень для офісів і виробництва; 8) недостатньо високий імідж підприємця та підприємницької діяльності; 9) недосконалість фіскальна політика та законодавство тощо [21].

До основних таких напрямків діяльності інфраструктури підтримки підприємництва [1, 10–16] відносимо такі: 1) використання обладнання, комплексів, ресурсо- та енергозберігаючих технологій виробництва продукції (робіт, послуг); 2) впровадження новітніх ресурсозберігаючих технологій у виробництві; 3) обґрунтування науково-технічних способів створення максимально сприятливих умов для зростання і розвитку регіонального бізнесу; 4) розвиток цільової функції; 5) виробництво, створення обладнання та технологічних процесів у справі застосування альтернативної енергетики, екологічно чистих альтернативних джерел енергії, видів палива та енергетичної сировини; 6) дослідження, пов'язані з комплексним територіальним розвитком малого і середнього підприємництва регіону,

розробкою обладнання, матеріалів і технологій з метою гармонійного розвитку людини і формування нового укладу життя населення, сталого соціально-економічного розвитку регіону, раціонального використання і збереження навколишнього середовища; 7) забезпечення умов, що сприяють залученню додаткових ресурсів з позабюджетних джерел, для наукової та освітньої діяльності. Для повноцінного функціонування і розвитку будь-якого процесу, виду діяльності необхідна наявність адекватної системи їх інфраструктурного забезпечення. При цьому, незалежно від того чи користуємося ми словом інфраструктура або обходимося такими словами як загальні умови, що обслуговують галузі, комплекс умов, проміжні структури тощо, в будь-якому випадку ми розуміємо під цим систему (комплекс), що забезпечує найбільш сприятливий розвиток того чи іншого процесу, діяльності, тобто іншої системи. Саме охоплення будь-якої діяльності, процесу відповідною інфраструктурою дозволяє вести їх на сучасному рівні, цивілізовано, в тому числі з найменшими витратами. Розглядаючи більш детально інфраструктуру ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» Полтавської області як підсистема, завданням якої забезпечувати відтворення умов, необхідних для ефективної роботи виробничої системи, інтенсивна підтримка місцевих органів влади (звільнення від податків, виділення позик з місцевих бюджетів тощо); наявність технополісів тощо. Розв'язання вказаних завдань реалізовано через механізм дерева рішень. Грамотне застосування досвіду розвинених країн у організації систем інфраструктурного забезпечення (підтримки, обслуговування) підприємницької діяльності, зокрема створення обслуговуючих кооперативів (табл. 3.7), дозволить оптимізувати витрати і час на подальшу актуалізацію вже наявної інфраструктури підприємництва, форсувати її комплексний розвиток і безперервно підтримувати її відповідність перетворенням в цьому секторі в цілому. Ставку дисконтування приймемо за 30 %.

Таблиця 3.7– Розрахунок NPV для проекту організації обслуговуючого кооперативу

Рік	Доходи, тис. грн.	Витрати, тис. грн.	Чистий грошовий потік, тис. грн.	Дисконтний множник, $i = 30\%$	Дисконтований грошовий потік, тис. грн.
2020	0,0	13 291	-13 291	1,0	-13 291
2021	8 897,85		8 897,85	0,77	6 842,447
2022	8 897,85		8 898,85	0,583	5 187,446
2023	8 897,85		8 898,85	0,445	3 959,543
Чиста приведена вартість					2 698,437

Джерело: власні дослідження.

Проект прибутковий, оскільки $NPV > 0$. Період окупності розраховується як відношення первісних інвестицій до річного грошового потоку: $PP = 13291000 / 8897850 = 1,49$. Тобто термін окупності проекту становить близько 1 року і 6 місяців. Одним із способів використання концепції приведеної вартості до аналізу інвестиційних проектів є визначення індексу прибутковості. PI ілюструє той дохід, який отримає інвестор у розрахунку на умовну грошову одиницю та показує запас фінансової міцності проекту. Якщо $PI > 1$, то проект ефективний. З огляду на те, що інвестиційний проект вартий уваги, якщо індекс прибутковості більше 1, розрахуємо цей показник.

$$PI = 15989437,35 / 13291000 = 1,20.$$

Згідно з одержаних результатів індекс прибутковості за проектом становить 1,20, тому проект вважається ефективним. Представимо результати всіх розрахунків у вигляді табл. 3.8. На своєму досвіді автор переконався, що підприємницька діяльність пов'язується з моно бізнесом, що за своєю суттю не є повноцінним підприємництвом, адже воно передбачає вибір найбільш ефективного використання ресурсів з метою отримання прибутку. Водночас суб'єкт підприємництва відчуває вплив різних факторів нестійких на ринку в часі.

Таблиця 3.8 – Результати оцінки ефективності функціонування кооперативу

Показник	Методика розрахунку	Значення	Критерій ефективності
NPV	$NPV = \sum_{t=1}^n \frac{CF_t}{(1+R)^t}$ де n, t – кількість часових періодів, CF – грошовий потік (Cash Flow), R – вартість капіталу (ставка дисконтування, Rate).	2 698, 437 тис. грн.	> 0
PP	$PP = \frac{IC}{CF}$ де PP – період окупності; CF – величина грошового потоку; IC – первісна інвестиція.	1 рік, 6 місяців	< 5 р.
PI	$PI = \sum \frac{Pk}{(1+i)^n} \div IC$ де PI – індекс прибутковості; Pk – чистий грошовий потік; i – норма дисконтування; n – роки реалізації інноваційно-інвестиційного проекту; IC – загальний обсяг інвестицій по проекту	1,20	> 1

Джерело: власні дослідження.

В умовах природних монополій (об'єктів інженерної інфраструктури) вони визначають, кому надавати послуги та інформацію про свої можливості. Такий волонтаристський підхід з їхнього боку можливий в силу відсутності законодавчо визначеної відповідальності цих монополій та однозначних для всіх правил доступу до їх послуг та інформації. Іншим прикладом недосконалості інфраструктури підтримки підприємництва та її окремих підсистем є процедура подання грантів місцевими органами на базі відбору на конкурсній основі бізнес-планів з відкриття справи підприємцями-початківцями. Вона абсолютно непрозора та, певною мірою, корумпована, слабо контрольована та недостатньо ефективна з позиції кінцевих результатів. В основу формування та розвитку інфраструктури підтримки підприємництва мають бути закладені наступні критерії: комплексність, системність, ефективність, соціальна орієнтація, інноваційність, цілеспрямованість, довготривалість, перспективність, гнучкість механізмів, у тому числі фінансування.

Подальший розвиток інфраструктурної сфери сільськогосподарських підприємств регіону, на нашу думку, пов'язаний з переорієнтацією на продаж продукції з вищою доданою вартістю (поєднання переробки та торгівлі, тому пропонуємо відкриття продовольчого магазину, який буде оформлено на одного зі співробітників як ФОП із загальною схемою оподаткування) за інституційної підтримки бізнесу на стимулювання товаровиробників, а також подальшим вдосконаленням механізмів забезпечення малого бізнесу інвестиційними ресурсами. Нова торгова точка, будучи розташована на території села, де, на наш погляд, інфраструктурних організацій недостатньо, або взагалі немає. Магазин матиме можливість продавати також у онлайн форматі, а також раз на два тижні здійснюючи виїзну торгівлю. Подальше налагодження зв'язків з підприємствами та осередками м. Полтави дозволить виїжджати на місце торгівлі, виконуючи замовлення, що скоротить витрати на просування продукції та збільшить надходження

Основна її діяльність вирішувати наступні завдання: забезпечити стабільне зростання підприємництва, як основного сектора економіки; сприяти розвитку ринкових відносин і обмежувати діяльність монополій; створювати конкурентне середовище на внутрішньому ринку; співпрацювати державними органами управління для розробки нормативних, правових заходів щодо підприємницької діяльності. Основними факторами розвитку інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності в сільському господарстві є: державна політика, фінансово-кредитне забезпечення товаровиробників, розвиток ринкової інфраструктури. Наразі інфраструктурне забезпечення підприємницької діяльності сільського господарства виділяють два напрямки: напрямок по обслуговуванню; напрямок щодо забезпечення просування виробленої продукції до споживача. У перший напрямок включені різні галузі, підприємства з ремонту та технічного обслуговування машин і устаткування, а також організації транспорту, меліоративних, водопостачальних, агрономічних, ветеринарних, інформаційних служб, систем матеріально-технічного

постачання та електрифікації. Другий напрямок представлено організаціями закупівлі, заготівлі, транспортування та зберігання продукції.

Забезпечення умов розвитку сільськогосподарського виробництва та отримання кінцевої продукції, завдяки різним галузям виробництва, називають інфраструктурним забезпеченням сільськогосподарського виробництва. Важлива роль інфраструктурного забезпечення сільського господарства в тому, що вона дає можливість отримувати прибуток, забезпечувати потреби населення в сільськогосподарській продукції, організувати зайнятість на селі, забезпечувати податкові надходження для держави. Основним завданням інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності в сільському господарстві є забезпечення зв'язків з підприємствами, організаціями, інститутами. Порушення даних зв'язків і недостатнє їх розвиток утворює неврівноваженість в системі функціонування її елементів, що сприяє уповільненню процесу відтворення.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Підприємницька діяльність сприяє розвитку конкуренції, збільшенню відкритості національної економіки, створює механізми досягнення сталого розвитку економіки країни. Підприємницька діяльність відіграє найважливішу роль у досягненні економічного успіху держави, високих темпів зростання її промислового виробництва. Вона є основою інноваційного, продуктивного характеру економіки. Чим більше господарюючих суб'єктів мають можливість проявити свою ініціативу і творчі здібності, тим менше розрив між потенційними і фактичними результатами розвитку. Освоєння інноваційного економічного зростання неможливе в умовах штучного обмеження творчої господарської ініціативи, необхідної для мобільності виробничих ресурсів.

У сучасних умовах ефективний розвиток підприємницької діяльності неможливий без формування та успішного функціонування всіх елементів інфраструктури його підтримки та ідентифікації структурних компонентних змін в адаптаційному потенціалі інфраструктурного забезпечення системі підтримки підприємництва в регіональному вимірі. У вітчизняній практиці серед основних суб'єктів інфраструктури підтримки розвитку системи інфра-структурного забезпечення підприємництва найбільш поширеними є бізнес-інкубатори, технопарки, інноваційні фонди і компанії, та інші кластерні формування. При цьому особливе місце в реалізації підприємницької стратегії та державної політики у сфері бізнесу відводиться також інформаційно-консультативним службам для надання допомоги бізнес-структурам в освоєнні і формуванні адаптаційного потенціалу, передового досвіду в справі забезпечення ефективної системи підприємництва.

Інфраструктура – це сукупність підприємств, установ, організацій та окремих осіб, які забезпечують сприятливі та комфортні умови життя для людей як у сфері економічної діяльності, так і в повсякденному житті. Інфраструктурна підтримка сільських районів України характеризується негативними динамічними змінами у зв'язку зі структурною кризою економіки,

наслідками пандемії на covid-19 та військовими діями на території України, які ускладнили ведення бізнесу, змінили умови життя та спричинили впливу на міграцію та трудову діяльність людей.

Формування цілісної системи інфраструктури розвитку і підтримки підприємств спирається на систематичне і повсюдне проведення моніторин- гів різноманітних і динамічних потреб підприємств в послугах різних інсти- тутів ринкової інфраструктури. Для забезпечення функціонування та розвит- ку інфраструктури малого підприємництва необхідний постійний моніторинг складових її елементів та інститутів. До типових показників ефективності ін- фраструктури є зростання рівня доходів компанії. Наразі інституційна струк- тура проявляється перш за все в наступних положеннях: 1) незважаючи на прийняті програми і постанови, немає працюючої системи координації дій основних інститутів інфраструктури, діяльність яких спрямована на надання підтримки і допомоги малому бізнесу; 2) недостатній рівень доступності інс- тутів інфраструктури для малих підприємців; 3) спостерігається слабкий зв'язок ринку освітніх послуг і ринку праці. Це заважає позитивному розвитку малого підприємництва, знижує його можливості на успіх у своїй діяльності, збільшуючи розмір упущеної вигоди. Таким чином, численні дії учасників ринку, в тому числі держави і громадських організацій, спрямовані на поліпшення середовища діяльності підприємництва шляхом вдосконалення його інфраструктурного забезпечення в різних галузях та сферах діяльності, що сприяє створенню якісно нових умов для його функціонування.

В умовах формування і розвитку постіндустріальної економіки ін- фраструктурне забезпечення включає комплекс взаємопов'язаних обслугову- ючих структур, що становлять і забезпечують основу для вирішення пробле- ми, тобто комплекс галузей національної економіки, що забезпечує загальні умови функціонування економіки: дороги, зв'язок, транспорт, освіта тощо, розрізняючи при цьому: виробничу, невиробничу інфраструктуру (дороги, канали, порти, зв'язок); соціальну інфраструктуру (житлові будинки, школи,

лікарні, театри); інфраструктуру ринку, що включає в себе біржі, кредитні системи і комерційні банки, податкову систему. В умовах сучасної України інфраструктурне забезпечення підприємницької діяльності можна розділити на три основні сектори: технологічний, фінансовий і кадровий. У загальній системі інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності можна виділити чотири рівні: національний, міжрегіональний, регіональний і локальний. Найбільш розвинений серед них є регіональний рівень, в який входить більшість суб'єктів інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності, але їх розподіл дуже нерівномірно. Є регіони, де подібні суб'єкти практично відсутні або існують формально, в той час як в інших регіонах спостерігається їх перенасиченість, що призводить до дублювання функцій.

Наразі факторами успішного розвитку підприємницької діяльності з позиції ефективного функціонування елементів системи інфраструктурного забезпечення. Головним з елементів регіональної інфраструктури є сфера освіти. Основними завданнями освітньої інфраструктури забезпечення сучасної підприємницької діяльності, є отримання сукупності знань, встановлення зв'язків і обмін практичним досвідом підприємців і менеджерів; оволодіння новими практичними навичками в сфері підприємництва. Наслідком цього стане 1) загальний розвиток підприємницької діяльності, збільшення зайнятості населення та податкових надходжень до бюджету; 2) суттєве збільшення зовнішніх інвестицій у підприємницьку діяльність за рахунок зниження ризиків для ведення бізнесу, оптимізація бізнес-процесів та підвищення якості послуг, що надаються; 3) підвищення підприємницької активності населення за рахунок полегшення доступу до інформаційних та фінансових ресурсів; 4) оптимізація діяльності підприємницьких структур за рахунок підвищення якості та оперативності їх інформаційного забезпечення; 5) загальне поліпшення соціально-економічної ситуації в країні і конкретному регіоні; 6) підвищення якості керуючої ланки; 7) спрямування підприємницької діяльності на інноваційний шлях розвитку.

У результаті виконання даної кваліфікаційної роботи бакалавра була досягнута її мета – дослідження теоретичних і методологічних підходів до розвитку інфраструктури та оцінка стану, особливостей функціонування та доступності об'єктів інфраструктури в сільських районах України як області їх соціально-економічного розвитку. У дипломній роботі розглянуті складові ринкової інфраструктури в Україні, визначені умови і чинники, які впливають на її удосконалення, а також проблеми та перспективи її подальшого розвитку. на ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ».

Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку літературних джерел та додатків.

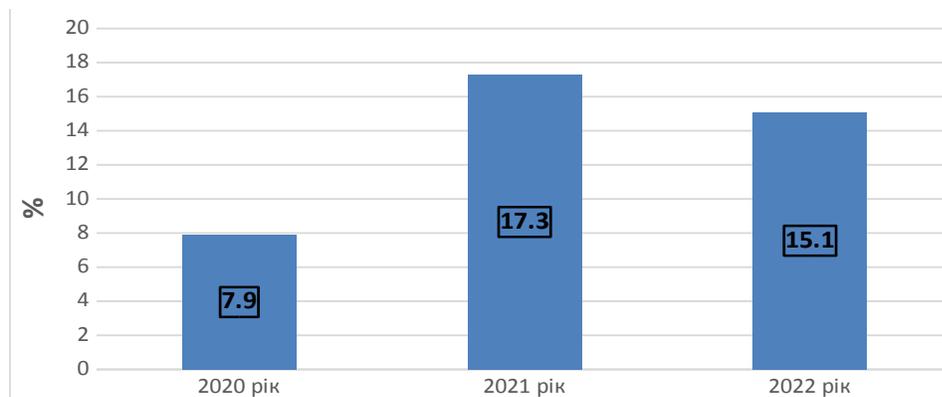

Рисунок Д17 – Рентабельність оборотних активів
ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки

Таблиця Д10 – Динаміка формування чистого прибутку ТОВ
«ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки

№	Показники, тис. грн.	Роки:			Відхилення			
		2020	2021	2022	2022 від 2020 року		2022 від 2021 року	
					Абсолютне	Темп зрост., %	Абсолютне	Темп зрост., %
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	52068	68863	108673	56605	в 2,1 рази	39810	57,8
2	Собівартість реалізованої продукції	45657	60062	96049	50392	в 2,1 рази	35987	59,9
3	Валовий прибуток (збиток)	6411	8801	12624	6213	96,9	3823	43,4
4	Операційні доходи	0	0	0	0	0	0	0
5	Операційні витрати	5645	6803	10009	5645	в 6,8 рази	10009	в 5,6 рази
6	Прибуток від операційної діяльності	773	1998	2615	1842	в 3,4 рази	617	773
7	Фінансові доходи	0	22	11	11		-11	-50,0
	Фінансові витрати	1470	118	226	-1244	-94,6	108	91,5
7	Прибуток до оподаткування від звичайної діяльності:	773	1902	2400	1627	в 3,1 рази	498	26,2
9	Збиток (дохід) з податку на прибуток	-147	-342	675				
11	Чистий прибуток	626	1560	3075	2449	в 4,9 рази	1515	97,1

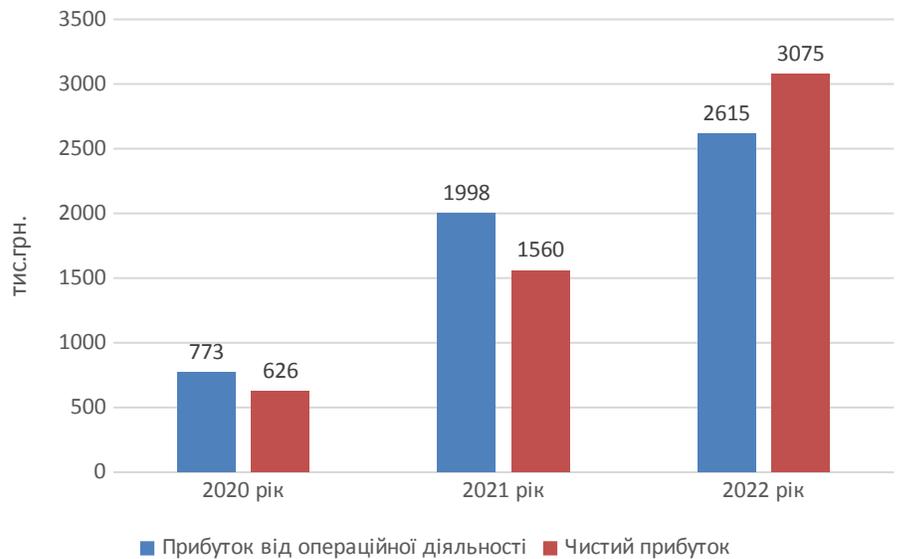

Рисунок Д18 – Динаміка прибутку від операційної діяльності та чистого ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки

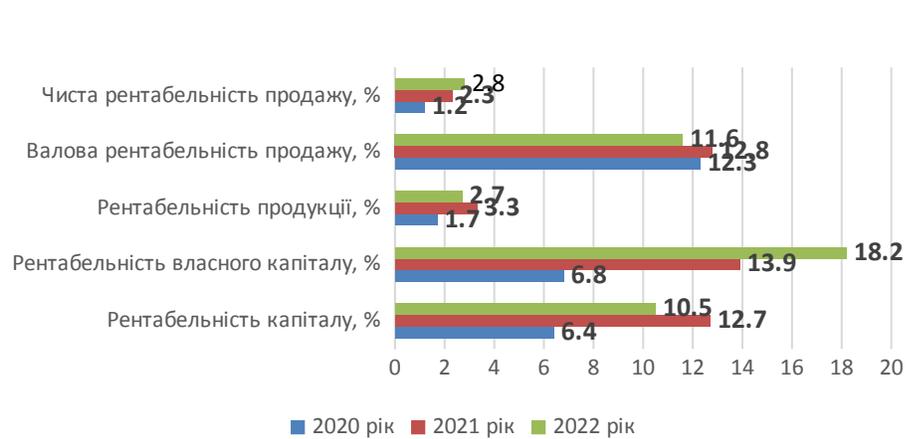

Рисунок Д19 – Динаміка рентабельності діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки

Таблиця Д11 – Аналіз рентабельності діяльності ТОВ
«ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2020-2022 роки

№	Показники, тис. грн.	Роки:			Відхилення			
					2022 до 2020 року		2022 до 2021 року	
		2020	2021	2022	Абсолютне	Темп зрост., %	Абсолютне	Темп зрост., %
1	Середньорічна вартість сукупного капіталу, тис. грн.	12089	14957	22953	10864	89,9	7997	53,5
2	у тому числі власного капіталу, тис. грн.	9161	11210	16882	7722	84,3	5673	50,6
3	Валовий прибуток, тис.	6411	8801	12624	6213	96,9	3823	43,4
4	Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування, тис. грн.	773	1902	2400	1627	в 3,1 рази	498	26,2
5	у тому числі чистий прибуток, тис. грн.	626	1560	3075	2449	в 4,9 рази	1515	97,1
6	Прибуток від операційної діяльності, тис. грн.	773	1998	2615	1842	в 3,4 рази	617	30,9
7	Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	45657	60062	96049	50392	в 2,1 рази	35987	59,9
8	Чистий дохід від реалізації продукції, робіт, послуг, тис. грн.	52068	68863	108673	56605	в 2,1 рази	39810	57,8
9	Рентабельність капіталу, %	6,4	12,7	10,5	4,1		-2,3	
10	Рентабельність власного капіталу, %	6,8	13,9	18,2	11,4		4,3	
11	Рентабельність продукції, %	1,7	3,3	2,7	1,0		-0,6	
12	Валова рентабельність продажу, %	12,3	12,8	11,6	-0,7		-1,2	
13	Чиста рентабельність продажу, %	1,2	2,3	2,8	1,6		0,6	

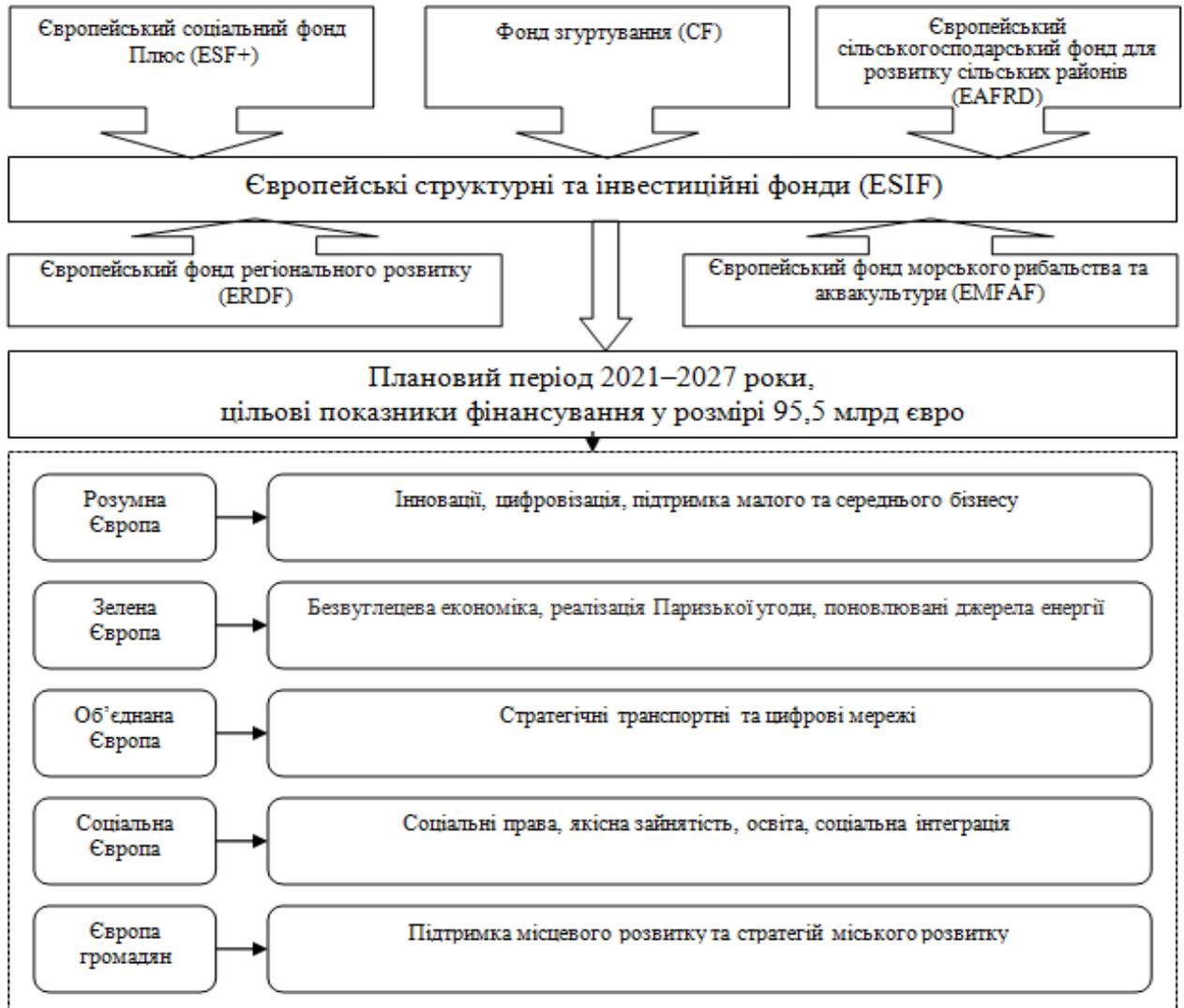

Рисунок Д20 – Фонди розвитку сільської інфраструктури ЄС

Таблиця Д12– Розрахунок NPV для проекту організації обслуговуючого кооперативу

Рік	Доходи, тис. грн.	Витрати, тис. грн.	Чистий грошовий потік, тис. грн.	Дисконтний множник, $i = 30\%$	Дисконтований грошовий потік, тис. грн.
2020	0,0	13 291	-13 291	1,0	-13 291
2021	8 897,85		8 897,85	0,77	6 842,447
2022	8 897,85		8 898,85	0,583	5 187,446
2023	8 897,85		8 898,85	0,445	3 959,543
Чиста приведена вартість					2 698,437

Джерело: власні дослідження.

Таблиця Д13 – Результати оцінки ефективності функціонування кооперативу

Показ- ник	Методика розрахунку	Значення	Критерій ефективності
NPV	$NPV = \sum_{t=0}^n \frac{CF_t}{(1+R)^t}$ <p>де n, t – кількість часових періодів, CF – грошовий потік (Cash Flow), R – вартість капіталу (ставка дисконтування, Rate).</p>	2 698, 437 тис. грн.	> 0
PP	$PP = \frac{IC}{CF}$ <p>де PP – період окупності; CF – величина грошового потоку; IC – первісна інвестиція.</p>	1 рік, 6 місяців	< 5
PI	$PI = \sum \frac{Pk}{(1+i)^n} \div IC$ <p>де PI – індекс прибутковості; Pk – чистий грошовий потік; i – норма дисконтування; n – роки реалізації інноваційно-інвестиційного проекту; IC – загальний обсяг інвестицій по проекту</p>	1,20	> 1

Джерело: власні дослідження.